

PROTUPRAVNOST INTERVENCIJE I ANEKSIJE U MEĐUNARODNOM PRAVU: SLUČAJ KRIMA*

Hrvoje Miloglav

student 4. godine Pravnog fakulteta Osijek

E-mail: miloglavhrvoje@gmail.com

Pasko Tomaš

student 4. godine Pravnog fakulteta Sveučilišta u Splitu

E-mail: paskotomas.du@gmail.com

Stručni članak

UDK 341.223.2(477.75):470

341.223(477)

341.223.4(470)

Rad primljen 31. svibnja 2017.

Sažetak

Ruska Federacija iskoristila je političku krizu u Ukrajini krajem 2013. godine, nastalu u povodu nepotpisivanja Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju s Europskom unijom kako bi dodatno destabilizirala Ukrajinu, izazivajući nemire na unutarnjem planu, napetosti među tamošnjim etničkim grupama i organizirajući oružane skupine na krimskom poluotoku. Time su se otvorile stare rane i sjećanja na povijesne sukobe te komplicirane i složene odnose između dvaju naroda – ruskog i ukrajinskog. Tada još nije bilo u cijelosti jasno koji je plan i krajnji cilj Ruske Federacije vezano uz ova događanja. Vrlo brzo, Ruska Federacija pomaže organiziranju kontroverznog referenduma na poluotoku u ožujku 2014. o političkoj budućnosti Krima, pozivanjem na pravo na samoodređenje ruskog stanovništva na Krimu. Rezultati referenduma pokazali su da stanovništvo Krima premoćno glasa za secesiju od Ukrajine. Tada je već bilo jasnije u kojem smjeru ide ruska politika. Konačni je cilj Ruske Federacije bio aneksija i inkorporiranje Krima u Rusku Federaciju, zbog proširenja vlastitog teritorija i, još važnije, zauzimanja iznimno, za Rusku Federaciju, geostrateški važnog poluotoka u Crnom moru. Osim što je Ruska Federacija prekršila i zloupotrijebila niz odredbi međunarodnog prava, prekršila je i međunarodne ugovore koje je, u međuvremenu, zaključila s Ukrajinom. Također su prekršeni i unutarnji propisi Ukrajine. Aneksija Krima, od strane Ruske Federacije, stoga predstavlja jedno od najaktualnijih, ali i najkontroverznijih pitanja međunarodne zajednice i ujedno ukazuje na najveće slabosti suvremenog međunarodnog prava. Sumirajući sve ruske argumente za aneksiju Krima te izučavajući relevantne norme međunarodnog prava dolazi se do zaključka da je Ruska Federacija de facto okupirala i anektirala dio susjedne države i time prekršila norme pozitivnog međunarodnog prava.

Ključne riječi: aneksija Krima, intervencija, Ukrajina, Ruska Federacija, međunarodno pravo

* Rad je nagrađen Dekanovom nagradom za najbolji znanstveno-istraživački i stručni studentski rad u 2017. godini.

1. UVODNA RAZMATRANJA

Krimski poluotok povijesno je bilo mjesto brojnih ratova i sukoba.¹ Tako je nakon Rusko-turskog rata od 1783. godine pripao Ruskome Carstvu a zatim Savezu Sovjetskih Socijalističkih Republika sve do 1954. godine, kada ga je predsjednik SSSR-a Nikita Hruščov predao Ukrajinskoj Sovjetskoj Socijalističkoj Republici.² Njegov „dar” upriličen je na tristotu godišnjicu ulaska Malorusije³ u sastav Rusije, u znak „vječitog prijateljstva ruskog i ukrajinskog naroda”.⁴ Takva odluka u tom trenutku nije imala većih posljedica za stanovništvo poluotoka, s obzirom na to da je bila riječ o administrativnoj preraspodjeli teritorija unutar tadašnje jedinstvene socijalističke države. Pred sam raspad Sovjetskog Saveza u Krimskoj oblasti 20. siječnja 1991. referendumom, voljom 94% birača, Krim je vratio status Autonomne Sovjetske Socijalističke Republike.⁵ Tadašnje Vrhovno Vijeće ASSR Krima 26. veljače 1992. godine bez suglasnosti ukrajinskih vlasti mijenja službeni naziv područja u Republiku Krim.⁶ Dana 5. svibnja 1992. godine Krimski parlament proglašava neovisnost i donosi prvi krimski Ustav koji je sadržavao odredbu o institucijama kao što su Predsjedništvo Krima i Krimski parlament.⁷ Takav Ustav nije predviđao Krim kao dio Ukrajine pa je sutradan, pod pritiskom iz Kijeva, Ustav izmijenjen i dopunjen odredbom koja kaže da je „Krim sastavni dio Ukrajine”.⁸

Ukrajinski parlament, Vrhovna rada, 19. svibnja 1992. godine poništio je proglašenje neovisnosti Krima i kao *quid pro quo* pristao dati Krimu autonomni status u Ukrajini.⁹ U ožujku 1995. godine, ukrajinski parlament donio je Zakon Ukrajine o statusu Krima kojim je ukinuo krimski Ustav, zatvorio Ured predsjednika Krima Jurija Meškova te ga optužio za antidržavne aktivnosti i promicanje odcjepljenja Krima kao i njegovu integraciju s Ruskom Federacijom.¹⁰ Svi krimski zakoni i uredbe što proturječe ukrajinskom zakonodavstvu tim su Zakonom proglašeni ništavnim.¹¹ Od lipnja do rujna 1995. godine tadašnji ukrajinski predsjednik Leonid Kučma upravlja Krimom pod izravnim

¹ Katchanovski, Ivan, *Crimea, People and Territory before and after Annexation*, u Agnieszka Pikulicka-Wilczewska & Richard Sakwa, ur.: *Ukraine and Russia: People, Politics, Propaganda and Perspectives*. E-international Relations, Bristol, 2015, p. 81.

² Gardner, Hall, *Crimea, Global Rivalry, and the Vengeance of History*, Palgrave and Macmillan, 2015, p. 43.

³ Nekadašnji naziv dijela teritorija današnje Ukrajine.

⁴ Nicolini, Matteo; Palermo, Francesco; Milano, Enrico, ur.: *Law, Territory and Conflict Resolution: Law as a Problem and Law as a Solution*, Brill, 2016, p. 164.

⁵ Drohobycky, Maria, *Crimea: Dynamics, Challenges and Prospects*, Rowman & Littlefield, 1995, p. xxvi.

⁶ *Ibid.*, p. xxvii.

⁷ Mikelić, Veljko, *Housing, Land, and Property in Crimea*, UN Habitat, 2007, p. 11.

⁸ Kolstoe, Paul, *Russians in the Former Soviet Republics*, Hurst & Company, London, 1995, p. 194.

⁹ Bebler, Anton, *The Russian-Ukrainian conflict over Crimea*, *Teorija in praksa*, let. 52, 1–2/2015, p. 202.

¹⁰ *Ibid.*

¹¹ Mikelić, *loc. cit.*

predsjedničkim Dekretom.¹² Kučma također donosi predsjednički Dekret prema kojem je Krimski parlament podređen Ukrajinskoj Vrhovnoj radi.¹³ U listopadu 1995. Krimski parlament usvojio je novi Ustav¹⁴ koji nije bio u skladu s Ustavom Ukrajine te ga stoga ukrajinska Vrhovna rada potvrđuje tek 23. prosinca 1998., nakon što su u njega unesene odgovarajuće izmjene i dopune.¹⁵ Danas na Krimu živi oko dva milijuna ljudi. Od toga na 60% Rusi, 25% Ukrajinci, a 12% Tatari.

U radu su razmatrana neka od temeljnih pitanja međunarodnog prava poput prava na zaštitu teritorijalnog integriteta, zabrana intervencije u unutarnja pitanja druge države, prava na samoodređenje naroda, prava na samoobranu, intervencije po pozivu te spašavanje državljana u inozemstvu. Polazi se od pregleda i analize početka i tijeka krize na Krimu. Zatim se obrađuje problematika dolaska ruske vojske na Krim te su analizirani argumenti ruskih vlasti kojima se pokušava opravdati protupravnost ove intervencije. U središtu rada analiziraju se pozitivni propisi međunarodnog prava primjenjivi na krizu na Krimu te daju protuargumenti na ruske navode kojima se pokušava legitimizirati okupacija i aneksija Krima.

2. TIJEK UKRAJINSKE KRIZE

Ukrajina pod vodstvom predsjednika Viktora Janukoviča 21. studenog 2013. godine na veliko iznenađenje svojih građana, Europske unije, ali i šire svjetske javnosti, odbija potpisati Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju s Europskom unijom koji je trebao biti potpisan na sastanku na vrhu EU-a održanom u Vilniusu 28. i 29. studenoga 2013.¹⁶ Ukrajinsko vodstvo odlučilo se umjesto toga za očuvanje gospodarskih odnosa s Ruskom Federacijom.

Neposredno prije potpisivanja Sporazuma o pridruživanju, ruska je Vlada Ukrajini surovo predočila njezinu ekonomsku ovisnost o svom sjeveroistočnom susjedu, ali joj je i ponudila pomoć za akutno tešku ekonomsku situaciju, budući da se Ukrajina suočila s visokim deficitom tekućeg računa platne bilance i visokim kreditnim obvezama za vanjski dug.¹⁷ Zbog toga, ovisnosti Ukrajine o Rusiji, ali i velikih troškova koji bi nastali

¹² Drohobycky, *op. cit.*, str. 3.

¹³ Zartman, I. William, *Preventive Negotiation: Avoiding Conflict Escalation*, Carnegie Commission on Preventing Deadly Conflict, Rowman & Littlefield, 2001, p. 137.

¹⁴ Suksi, Markku, *Autonomy: Applications and Implications*, Kluwer Law International, The Hague, 1998, p. 310.

¹⁵ Rutland, Peter, ur., *Holding the Course*, EastWest Institute, New York, 2000, p. 174.

¹⁶ Zajednička Deklaracija o Istočnom partnerstvu, Sastanak na vrhu, Vilnius, 28.–29. studenog 2013., Vijeće Europske unije, dostupno na <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms-Data/docs/pressdata/EN/foraff/139765.pdf>, pristupljeno 24. travnja 2017. godine.

¹⁷ Becker, Joachim, EU i Ukrajina: politika ekspanzije i njezine posljedice, *Le Monde Diplomatique*, hrvatsko izdanje, 2004., br. 16, god. 2, str. 1.–2.

pri implementaciji Sporazuma s EU-om, Janukovič odbija potpisivanje istog. Svojom odlukom među građanima stvara dva izrazito podijeljena bloka, jedan koji je proeuropski orijentiran i, drugi koji pozdravlja odbijanje potpisivanja Sporazuma s Europom i okretanje Ukrajine prema Ruskoj Federaciji.

Janukovičeva odluka potaknula je prosvjede proeuropski orijentiranog ukrajinskog stanovništva koji su započeli na Majdanu – glavnom trgu u Kijevu, netom nakon objave odluke o odbijanju potpisivanja Sporazuma s EU-om. Bilo je jasno da Janukovič ne planira graditi europski put za Ukrajinu i nakon što na Sastanku na vrhu u Vilniusu 29. studenog 2013. Sporazum nije potpisan. Kada je ukrajinsko stanovništvo shvatilo da nepotpisivanjem Sporazuma Janukovič zatvara Ukrajini vrata Europe te se okreće suradnji s Ruskom Federacijom, prosvjedi počinju sve više i više rasti. Interventna policija napala je nekoliko stotina miroljubivih zagovaratelja Europske unije, uglavnom studenata koji su boravili preko noći na Majdanu. Više od 30 ljudi je ozlijeđeno, uključujući i mnoge novinare, a deseci su uhićeni.¹⁸ To potiče prosvjednike na još veće nezadovoljstvo te prosvjedi prerastaju u demonstracije velikih razmjera, uvode se barikade po ulicama u širem okrugu Majdana te se blokiraju zgrade u vlasništvu države.¹⁹ Nezadovoljni građani zahtijevaju od Vlade da podnese ostavku i raspiše izvanredne predsjedničke i parlamentarne izbore kako bi Ukrajina dobila novu vlast.

Broj nezadovoljnih građana i prosvjednika svakodnevno je rastao, a u prosincu i siječnju dolazi i do prvih žrtava prosvjednika na Majdanu. Tako je 23. siječnja 2014. godine policija potvrdila rane od metka kao uzrok smrti dvaju prosvjednika, no odbacila je svaku mogućnost da su prosvjednike ubili pripadnici policije jer takvo streljivo nije u uporabi ni u jednoj jedinici Ministarstva unutarnjih poslova.²⁰ Odgovor ukrajinskog parlamenta Vrhovne rade na neredu i prosvjede, bio je u obliku devet restriktivnih protuprosvjednički orijentiranih zakona koji su, među ostalim, branili postavljanje šatora, glasno puštanje glazbe, blokiranje vladinih zgrada te ograničavanje upotrebe interneta.²¹ U zakone je unesena i zabrana prema kojoj ne smije više od pet automobila voziti u istoj koloni jer se to smatra „grupiranjem”.²² Istim zakonima branila se policija kako ne bi odgovarala za

¹⁸ Ramet, Valérie; Garces De Los Fayos, Fernando; Romanyszyn, Iulian, Policy Briefing: Ukraine's Crisis Intensifies: Protests Grow More Radical, the Authorities More Repressive, Brussels, Directorate-General for External Policies of the Union – Policy Department, 2014, p. 5, dostupno na [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/briefing-note/join/2014/522322/EXPO-AFET-SP\(2014\)522322-EN.pdf/](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/briefing-note/join/2014/522322/EXPO-AFET-SP(2014)522322-EN.pdf/), pristupljeno 24. travnja 2017. godine.

¹⁹ Fedor, Julie, ur., *Journal of Soviet and Post-Soviet Politics and Society*, Ibidem-Verlag, Vol. 2, No. 1, 2016, pp. 17–18.

²⁰ Nacionalna policija, Ministarstvo unutarnjih poslova Ukrajine, dostupno na <https://www.npu.gov.ua/uk/publish/article/965163/>, pristupljeno 24. travnja 2017. godine.

²¹ Aslund, Anders, *Ukraine: What Went Wrong and How to Fix It*, Peterson Institute for International Economics, Washington DC, 2015, p. 105.

²² Vrhovna rada, *Vijesti*, 16. siječnja 2014., <http://rada.gov.ua/en/news/News/News/87088.html/>, pristupljeno 24. travnja 2017. godine.

zločine protiv prosvjednika.²³ Zbog još većih prosvjeda i nezadovoljstva građana, Vrhovna rada na izvanrednoj sjednici suspendirala je svih devet protuprosvjedničkih zakona,²⁴ a nekoliko sati prije toga tadašnji premijer Mikola Azarov ponudio je ostavku.²⁵

Unatoč odlasku Azarova i ukidanju protuprosvjedničkih zakona, prosvjednici i politička opozicija nisu zadovoljni te nastavljaju s prosvjedima. Od 14. do 16. veljače 2014. pušteni su na slobodu svi prosvjednici zadržani u pritvoru od prosinca 2013. Ostali prosvjednici napustili su kijevsku Gradsku vijećnicu (zaposjednutu još u prosincu 2013.), a samo dva dana poslije, 18. veljače, iz nejasnih razloga sukobi su eskalirali s dotad najvećim brojem poginulih, i civila i pripadnika policije.²⁶ Naime, 20. veljače događa se najveće krvoproliće otkako su sukobi počeli: poginulo je 88 ljudi, a stotine ih je ranjeno.²⁷ Sljedećeg dana, 21. veljače, predsjednik Janukovič potpisuje sporazum s vođama opozicije, kojim se val nasilja uspijeva donekle smiriti, no već se sutradan Janukovič pojavljuje na televiziji nazivajući stanje u zemlji državnim udarom.²⁸ Fizički se tada više i ne nalazi u Kijevu već je pobjegao u istočnu Ukrajinu a potom potražio utočište u Rusiji.²⁹ Dana 22. veljače ukrajinski parlament je izglasao smjenu predsjednika Janukoviča i odmah imenovao Oleksandra Turčinova privremenim predsjednikom Ukrajine te raspisao predsjedničke izbore za 25. svibnja.³⁰

3. RUSKA VOJNA INTERVENCIJA NA KRIMU ZA VRIJEME UKRAJINSKE KRIZE

Istodobno s odlaskom ukrajinskog predsjednika Janukoviča, u glavnom gradu Krima Sevastopolju organiziraju se prosvjedi građana nezadovoljnih događanjima u Kijevu.³¹ Neidentificirane oružane skupine zauzimaju zračne luke, vladine zgrade i druge objekte,

²³ *Ibid.*

²⁴ Law on scrapping January 16 legislation published in Ukraine, <http://en.interfax.com.ua/news/general/188419.html>, pristupljeno 24. travnja 2017. godine.

²⁵ Ukraine's PM tenders resignation as anti-protest laws repealed, <https://www.theguardian.com/world/2014/jan/28/ukraine-prime-minister-mykola-azarov-resigns/>, pristupljeno 24. travnja 2017. godine.

²⁶ Đipalo, Sabina, Pravedni rat – osvrt na staru doktrinu u suvremeno doba i slučaj ruske intervencije u Ukrajini 2014. godine, Zagrebačka pravna revija, svezak 4, br. 1, 2015., str. 77.

²⁷ Ukrajina – povijest događaja, Europski parlament, <http://www.europarl.europa.eu/news/hr/news-room/20140203STO34645/ukrajina-povijest-doga%C4%91aja/>, pristupljeno 24. travnja 2017. godine.

²⁸ Bellal, Annyssa, *The War Report: Armed Conflict in 2014*, Oxford University Press, 2015, p. 295.

²⁹ Hierman, Brent, *Russia and Eurasia 2016-2017*, Rowman & Littlefield, 2016, str. 188.

³⁰ Đipalo, *loc. cit.*

³¹ Heaney, Dominic, ur., *The Territories of the Russian Federation 2016*, 17th Edition, Routledge, 2016, p. 31.

ponukani izjavom predsjednika Vrhovnog vijeća Krima Vladimira Konstantinova koji je izjavio da je predaja Krima Ukrajini 1954. godine bila pogreška koju treba ispraviti.³²

Tako i dalje neidentificirani pripadnici oružanih snaga 27. veljače 2014. zauzimaju zgradu Vrhovnog vijeća i Vijeća ministara u Sevastopolju te na njih postavljaju ruske zastave.³³ Samo dva dana nakon toga ruski predsjednik Vladimir Putin dobiva odobrenje parlamenta Ruske Federacije za upotrebu sile u Ukrajini radi zaštite ruskih interesa, bez posebnog obrazlaganja koji su se ruski interesi ugrozili.³⁴

Krimski parlament 6. ožujka 2014. raspisuje referendum o pripojenju Krima Rusiji te poziva promatrače OSCE-a (*Organization for Security and Co-operation in Europe*) na promatranje referenduma.³⁵ Referendum na Krimu održan je 16. ožujka te je 96,88% glasača poduprlo nezavisnost Krima.³⁶ Sukladno takvim rezultatima, Krimski parlament proglašava nezavisnost 17. ožujka te najavljuje pristupanje Ruskoj Federaciji, prihvatanje ruske valute te prebacivanje na moskovsku vremensku zonu.³⁷ Promatrači OSCE-a nisu bili nazočni na referendumu jer, kako je objasnila glasnogovornica te Organizacije, „Krim nije mogao pozvati promatrače budući da se ne smatra punopravnom državom i stoga nije članica OSCE-a.”³⁸

Dan nakon proglašenja krimske neovisnosti ruski predsjednik Vladimir Putin, s predsjednikom Vrhovnog vijeća Krima Vladimirom Konstantinovim, premijerom Krima Sergejem Aksjonovim te koordinatorom Vijeća za uspostavu općinske uprave Sevastopolj Aleksejem Čalijem potpisuje Ugovor o pristupanju Republike Krim Ruskoj Federaciji.³⁹

³² The Ukrainian Week, International edition, The Chronicles of Alienation, <http://ukrainianweek.com/Politics/132098>, pristupljeno 24. travnja 2017. godine.

³³ Gunmen seize government buildings in Ukraine's Crimea, raise Russian flag, <http://edition.cnn.com/2014/02/27/world/europe/ukraine-politics/>, pristupljeno 24. travnja 2017. godine.

³⁴ U dokumentu stoji: „Vezano uz izvanrednu situaciju koja se razvila u Ukrajini i opasnost za građane Ruske Federacije (...) ovim putem apeliram na Vijeće Federacije federalne skupštine Ruske Federacije za korištenje oružanih snaga Ruske Federacije na području Ukrajine dok se društvena i politička situacija u toj zemlji ne normalizira”, Službene mrežne stranice Predsjednika Rusije, <http://en.kremlin.ru/events/president/news/20353>, pristupljeno 24. travnja 2017. godine.

³⁵ The Resolution of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic Crimea of March 6, 2014, No. 1702-6/14 “On holding of the all-Crimean referendum” (Rezolucija je uklonjena sa službenih stranica Krimskog parlamenta, no njezini dijelovi mogu se pročitati iz Presude Ustavnog suda Ukrajine na <http://mfa.gov.ua/en/news-feeds/foreign-offices-news/20137-rishennya-konstitucijnogo-sudu-v-ukrajini-shhodo-referendumu-v-krimu>).

³⁶ Russia Today. Atlas for Business and Political Decision Makers – Strategic Information and Developments, International Business Publication, 2015, p. 46. (<https://books.google.hr/books?id=ZxKXCwAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=hr&source=gbs-atb#v=onepage&q&f=false>).

³⁷ Crimean parliament formally applies to join Russia, <http://www.bbc.com/news/world-europe-26609667>, pristupljeno 24. travnja 2017. godine.

³⁸ Crimea invites OSCE observers for referendum on joining Russia, <http://www.reuters.com/article/us-ukraine-crisis-referendum-osce-idUSBREA2910C20140310/>, pristupljeno 24. travnja 2017. godine.

³⁹ Vidi više na <http://en.kremlin.ru/events/president/news/20604>, pristupljeno 24. travnja 2017. godine.

Putin je samo nekoliko dana nakon toga potpisao ratifikaciju Ugovora, kao i nekoliko zakona prema kojima je Krim postao „federalni distrikt u sustavu Ruske Federacije”.⁴⁰

4. RUSKI ARGUMENTI ZA VOJNU INTERVENCIJU NA KRIMU

Ruska Federacija, od početka vojne intervencije na Krimu do danas, koristila je nekoliko različitih pravnih argumenata ne bi li opravdala svoja postupanja koja su se na Krimu događala 2014. godine. U odnosu na međunarodno pravo, Ruska Federacija zakonitost svojih akcija najčešće stavlja pod tri koncepta međunarodnog prava: pravo na samoodređenje, spašavanje državljana u inozemstvu i intervenciju po pozivu.

4.1. PRAVO NARODA NA SAMOODREĐENJE

Pravo naroda na samoodređenje istodobno je univerzalno usvojeno političko načelo i suvremena norma međunarodnog prava, nesumnjiva norma materijalnog prava.⁴¹ Poštovanje prava na samoodređenje srž je međunarodnog prava i države ne smiju svojevrijedno ukidati i kršiti ovo pravo.⁴² Dijelom je međunarodnog običajnog prava i proklamirano je u nizu međunarodnih i regionalnih ugovora. Unutarnje samoodređenje značilo bi pravo da narod slobodno odluči o formi vlade i sudjeluje u toj istoj vlasti, s jedne strane, ali označava i pravo neke etničke, jezične, vjerske manjine unutar države da ostvaruje svoju političku vjersku, jezičnu, kulturnu ili neku drugu autonomiju. Vanjsko samoodređenje pravo je donošenja odluke o političkom statusu naroda u međunarodnoj zajednici, odnosno pravo na stvaranje vlastite neovisne države.⁴³ No pravo na samoodređenje u isto je vrijeme i kontroverzno jer se ne zna tko točno ima pravo na samoodređenje, u kojim je slučajevima samoodređenje legalno i u kojem se postupku ono može ostvariti. Budući da nije u cijelosti i jasno definirano međunarodnim pravom, dolazi do problema u tumačenju prava na samoodređenje.

Naime, pravo na samoodređenje naroda kao temelj za odcjepljenje Krima od Ukrajine u svom obraćanju Federalnoj skupštini naveo je ruski predsjednik Vladimir Putin.⁴⁴ S njim

⁴⁰ Vijesti Predsjednika Rusije: Ceremony signing the laws on admitting Crimea and Sevastopol to the Russian Federation, <http://en.kremlin.ru/catalog/regions/CR/events/20626/>.

⁴¹ Ibler, Vladimir, Pravo naroda na samoodređenje i zloupotreba tog prava, *Politička misao: časopis za politologiju*, Vol. 29, No. 2, Zagreb, 1992., str. 57.

⁴² Lulić, Mira, Pravo na samoodređenje u suvremenom međunarodnom pravu, doktorska disertacija, Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet, Zagreb, 2005., str. 491.

⁴³ *Ibid.*

⁴⁴ Obraćanje ruskog predsjednika Dumi, Službene mrežne stranice Predsjednika Rusije., http://en.kremlin.ru/search?til=01.01.2017&utm_contentview=/search%3Fsince%3D20.02.2014%26till%3D01.01.2017%26query%3Dcrimea&since=20.02.2014&query=crimea&page=2/, pristupljeno 24. travnja 2017. godine.

se slažu i oni ruski znanstvenici koji su skloni Putinovoj politici koji navode da je iz perspektive međunarodnog prava održavanje referenduma na Krimu „logično, legitimno i opravdano“, s obzirom na okolnosti koje su se događale na Krimu i ostatku Ukrajine, time objašnjavajući da su referendumom stanovnici Krima iskoristili svoje pravo na samoodređenje.⁴⁵ No ima li Ruska Federacija pravo kada kaže da je referendum legitiman i legalan? Jesu li stanovnici Krima *narod* koji ima pravo na samoodređenje?

4.1.1. Problematika (i)legalnosti krimskog referenduma

Za početak, Ukrajina je unitarna, a ne federativna država i njezine administrativne jedinice, prema Ustavu Ukrajine, nemaju pravo samostalno odlučivati o vlastitu statusu.⁴⁶ To pravilo vrijedi i za Autonomnu Republiku Krim i grad Sevastopolj koji su neotuđivi dio teritorija suverene i neovisne države Ukrajine. Unatoč tome, pred stanovnicima Krima 16. ožujka 2014. godine našao se referendumski listić koji je sadržavao dva pitanja:

1. *Podržavate li sjedinjenje Krima s Rusijom, kao konstitutivnim članom Ruske Federacije?*
2. *Podržavate li ponovno donošenje Ustava Republike Krim iz 1992. godine i status Krima kao dijela Ukrajine?*⁴⁷

Referendumski listići bili su ispisani na trima jezicima – ruskom, ukrajinskom i krimsko-tatarskom, dok su dosad glasački listići na svim izborima bili samo na ukrajinskom jeziku.⁴⁸ Vremenski okvir za referendum promijenjen je dvaput: prvobitno je zakazan za 25. svibnja, a potom je promijenjen na 30. ožujka, a na kraju na 16. ožujka 2014. godine.⁴⁹ S obzirom na to da je referendum raspisan 6. ožujka, do njegova održavanja nije moglo proći ni punih deset dana. To je neodgovarajući vremenski rok prema bilo kojim standardima, pogotovo ako je rok manji od važećeg domaće zakonodavstva o nacionalnom referendumu.⁵⁰

⁴⁵ Kapustin, Anatoly, *Crimea's Self-Determination in the Light of Contemporary International Law*, *Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht*, Vol. 75, 2015, p. 117.

⁴⁶ Prema Ustavu Ukrajine pravo raspisivanja referenduma u vezi s pitanjima teritorijalnih izmjena ima isključivo Vrhovna rada Ukrajine, a pitanja izmjene teritorija rješavaju se samo na referendumu cijelog ukrajinskog naroda, Ustav Ukrajine, Vrhovna rada Ukrajina, 1996. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA%96-%D0%B2%D1%80/page>, pristupljeno 24. travnja 2017. godine.

⁴⁷ 2 Choices in Crimea Referendum, but Neither Is 'No', https://www.nytimes.com/2014/03/15/world/europe/crimea-vote-does-not-offer-choice-of-status-quo.html?_r=0, pristupljeno 24. travnja 2017. godine.

⁴⁸ Polling stations at referendum in Crimea open in Crimea's Simferopol, <http://tass.com/world/723735>, pristupljeno 24. travnja 2017. godine.

⁴⁹ Why should the Crimean referendum not be recognised? <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20141204000047/http://blogs.fco.gov.uk/simonsmith/2014/03/17/why-should-the-crimean-referendum-not-be-recognised>, pristupljeno 24. travnja 2017. godine.

⁵⁰ Olena Podolian, *The 2014 Referendum In Crimea*, *East European Quarterly*, Vol. 41, No. 1, pp. 111–128, March 2015, Central European University 2015, p. 117.

Bio rok odgovarajući ili ne, referendum sam po sebi ne čini promjenu državnih granica zakonitima prema međunarodnom pravu. Kako bi referendum bio legalan, on, među ostalim, mora biti u skladu s priznatim proceduralnim normama. Važan dokument koji daje smjernice za te zahtjeve jest Pariška povelja iz 1990. godine koja identificira demokratske zahtjeve za priznavanje mogućih novih država.⁵¹ Uz to, Venecijanska komisija⁵² donijela je Kodeks dobre prakse za referendume⁵³ koji postavlja proceduralne zahtjeve koje treba slijediti kako bi se osiguralo da je proces referenduma prihvatljiv prema međunarodnom pravu.⁵⁴ White tako ističe da proceduralni zahtjevi koji proizlaze iz Pariške povelje i Kodeksa dobre prakse za referendume uključuju: 1. slobodu medija i neutralnost vlasti; 2. mirno stanje; 3. univerzalne, jednake, slobodne i tajne glasačke listiće; i 4. međunarodna referendumska promatranja.⁵⁵ S obzirom na to da je većina (ako ne i svi) proceduralnih zahtjeva međunarodnog prava za održavanje referenduma prekršena, možemo reći da referendum nije bio u skladu s međunarodnim pravom.⁵⁶ Osim toga, referendum održan na Krimu potkopao je političku stabilnost u Ukrajini, ali i u međunarodnoj zajednici jer predstavlja presedan za ilegalni iredentizam prikazan kao demokratski proces.⁵⁷

Osim demokratskog procesa i međunarodnopravnih dokumenata, krimskim referendumom višestruko je prekršen i ukrajinski Ustav. Tako u članku 2. Ustava Ukrajine⁵⁸ stoji da se suverenost Ukrajine proteže na čitavom njezinu teritoriju koji je unutar svojih postojećih granica nedjeljiv i nepovrediv. Ustav Ukrajine ima najvišu pravnu snagu u Ukrajini. Zakoni i drugi normativni zakonski akti moraju biti doneseni na temelju Ustava i u skladu s njim.⁵⁹ Tijela državne vlasti, tijela lokalne samouprave i njihovi dužnosnici dužni su djelovati samo na osnovi, unutar granica ovlasti i na način predviđen Ustavom

⁵¹ Pariška povelja, OSCE, Pariz, 1990. <http://www.osce.org/mc/39516?download=true>, pristupljeno 24. travnja 2017. godine.

⁵² Europska komisija za demokraciju putem prava – poznatija kao Venecijanska komisija, savjetodavno je tijelo Vijeća Europe koje se sastaje u Veneciji. Uloga je Venecijanske komisije pružiti pravni savjet svojim članicama i, posebice, pomagati državama članicama da usklade svoje zakonske i institucionalne strukture u skladu s europskim standardima i međunarodnim iskustvom u području demokracije, ljudskih prava i vladavine prava. Venecijanska komisija ima 61 zemlju članicu: 47 zemalja članica Vijeća Europe te još 14 zemalja (Alžir, Brazil, Čile, Kostarika, Izrael, Kazahstan, Koreja, Kosovo, Kirgistan, Maroko, Meksiko, Peru, Tunis i SAD). Više o Venecijanskoj komisiji na <http://www.venice.coe.int/webforms/events>, pristupljeno 24. travnja 2017. godine.

⁵³ Venecijanska komisija, Kodeks dobre prakse za referendume, CDL-AD(2007)008rev., dostupno na engleskom jeziku na [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2007\)008-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2007)008-e), pristupljeno 24. travnja 2017. godine.

⁵⁴ White, Thomas W., Jr., Referendum In Crimea: Developing International Law On “Territorial Realignment” Referendums, *Houston Journal Of International Law*, Vol. 38, No. 3, 2016, p. 860.

⁵⁵ *Ibid.*

⁵⁶ *Ibid.*

⁵⁷ Podolian, *loc. cit.*, str. 111.

⁵⁸ Ustav Ukrajine, dostupan na engleskom jeziku na <http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/ccpe/profiles/ukraineConstitution-en.asp>, pristupljeno 24. travnja 2017. godine.

⁵⁹ *Ibid.* čl. 8., st. 2.

i zakonima Ukrajine.⁶⁰ Uz to, teritorijalna struktura Ukrajine kao i pravni režim državne granice utvrđuju se isključivo ukrajinskim zakonom, a ne zakonima ili odlukama područja ili Autonomne Republike Krim.⁶¹ Promjena granica Republike Ukrajine moguće su, ali isključivo na sveukrajinskom referendumu, prema 73. članku Ustava. To bi značilo da se nijedna izmjena granica, pa tako ni ona utvrđena krimskim referendumom, ne može priznati bez prava glasovanja svih ukrajinskih državljana s pravom glasa. U Presudi Ustavnog suda o svekrimskom referendumu od 14. ožujka 2014. godine, Ustavni sud Ukrajine proglasio je neustavnim Rezoluciju Vrhovne rade Autonomne Republike Krim br. 1702-6/14 „Za održavanja svekrimskog referenduma” od 6. ožujka 2014. U presudi među ostalim stoji: „Pravo građana da sudjeluju u referendumu njihovo je neotuđivo ustavno pravo. Pitanja koja se podnose na sveukrajinskom referendumu moraju biti pitanja od nacionalne važnosti, tj. pitanja koja utječu na sudbinu svih Ukrajinaca – Ukrajinaca svih nacionalnosti. Pitanja podnesena na lokalnom referendumu mogu biti samo pitanja koja su u nadležnosti lokalnih vlasti relevantne administrativne i teritorijalne jedinice.“

Odlučivanje o granicama Krima, Ukrajine a poslije i Ruske Federacije, zasigurno nije pitanje koje je u nadležnosti krimskih vlasti. Stoga, secesija Krima ni u kojem slučaju ne može biti ustavna, jer kako bi Autonomna Republika Krim provela referendum o odcepljenju na isključivo krimskom području, trebala je podnijeti ustavni amandman, budući da Ustav Ukrajine priznaje Autonomnu Republiku Krim kao „nerazdvojni sastavni dio Ukrajine koja odlučuje o pitanjima koja su joj propisana u granicama ovlasti određenih Ustavom Ukrajine“.⁶² Međutim, Autonomna Republika Krim ipak nema pravo na podnošenje ustavnog amandmana o ovom pitanju, budući da članak 157. Ustava kaže da se „Ustav Ukrajine ne može izmijeniti ako izmjene predviđaju ukidanje ili ograničavanje ljudskih prava i prava građana i sloboda ili ako su usmjerene prema ugrozi neovisnosti ili povredi teritorijalnog integriteta Ukrajine.“

Raspisivanje referenduma osim što nije u skladu s Ustavom Ukrajine, nije u skladu ni s Ustavom Autonomne Republike Krim. S tim se slaže i Venecijanska komisija koja je referendum proglasila nezakonitim s obzirom na ukrajinski i krimski Ustav, a drži i da je referendumom povrijeđen međunarodni standard i norme međunarodnog prava.⁶³ Venecijanska komisija u svom je mišljenju naglasila da pravo na samoodređenje treba shvatiti prije svega kao unutarnje samoodređenje u okviru postojećih granica, a ne kao vanjsko samoodređenje kroz secesiju.⁶⁴ Osim toga, Venecijanska komisija smatra da je

⁶⁰ *Ibid.* čl. 19.

⁶¹ *Ibid.* čl. 92.

⁶² *Ibid.* čl. 134.

⁶³ Mišljenje Venecijanske komisije, Opinion no. 762/2014, CDL-AD(2014)002.

⁶⁴ *Ibid.*

prije samog raspisivanja referenduma o statusu Krima trebalo provesti ozbiljne pregovore među svim zainteresiranim stranama, što nije učinjeno.⁶⁵

Također, Opća skupština Ujedinjenih naroda 27. ožujka 2014. donijela je Rezoluciju 68/262 o teritorijalnom integritetu Ukrajine,⁶⁶ referendum proglasila nelegalnim,⁶⁷ pozvala sve sudionike sukoba na mirno rješavanje situacije te je glasovanjem potvrdila jedinstvo i teritorijalni integritet Ukrajine.⁶⁸ Tom je Rezolucijom, nadalje, potvrdila ukrajinsku suverenost, političku neovisnost, jedinstvenost i teritorijalnu cjelovitost unutar međunarodno priznatih granica. Nažalost, Rezolucija ne postavlja nikakva nova pravno-normativna načela, međutim usvajanje Rezolucije 68/262 ima vrlo jasne pravne posljedice. Rezolucijom je UN, kao središnja Organizacija za usklađivanje djelovanja država radi očuvanja mira, stabilnosti i dobrosusjedskih odnosa, jasno definirao svoje stajalište o nelegalnosti ruske aneksije Krima, ali i potvrdio teritorijalnu cjelovitost Ukrajine, uključujući i nedugo zatim okupirane dijelove regija Donjecka i Luganska.

4.2. SPAŠAVANJE DRŽAVLJANA U INOZEMSTVU I PRAVO NA SAMOOBRANU

Činjenične okolnosti u kojima se (tijekom povijesti) oružano interveniralo radi spašavanja državljana znatno su se razlikovale od slučaja do slučaja.⁶⁹ U pravilu riječ je bila o situacijama u kojima su se strani državljani našli u opasnosti zbog općih nemira i kolapsa javnog poretka u nekoj državi ili o situacijama u kojima su se državljani našli na meti terorista.⁷⁰ Za ruske državljane na Krimu to nije bio slučaj. Tijekom povijesti u operacije spašavanja vlastitih državljana upuštale su se upravo moćne države (poput Rusije) što budi sumnju u njihovu opravdanost i zakonitost. Postavlja se pitanje ako je država dovoljno jaka da oružanom silom intervenira na području druge suverene države, je li dovoljno jaka i da silom pokuša ostvariti neke druge interese, zloupotrebljavajući argument nužnosti spašavanja svojih državljana.⁷¹ Prema međunarodnom pravu, spašavanje državljana koji su u opasnosti na teritoriju druge države djelomično se smatra samo-

⁶⁵ *Ibid.*

⁶⁶ Rezolucija Opće skupštine UN-a 68/262 od 27. ožujka 2014., A/RES/68/262.

⁶⁷ UN News Centre, Backing Ukraine's territorial integrity, UN Assembly declares Crimea referendum invalid, dostupno na <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=47443&Cr=ukraine&Cr1=#.W0Efk0VO-LIW/>.

⁶⁸ *Ibid.* Sa 100 glasova za, 11 protiv i 58 suzdržanih, Opća skupština UN-a pozvala je sve države, međunarodne organizacije i specijalizirane agencije da ne priznaju nikakvu promjenu statusa Autonomne Republike Krim i grada Sevastopolja na osnovi referenduma u ožujku i da se suzdrže od bilo kakvih radnji koje bi se mogle tumačiti kao priznavanje referenduma.

⁶⁹ Perišić, Petra, Dopustivost oružanih intervencija radi spašavanja vlastitih državljana u inozemstvu, Zbornik radova Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol. 33, br. 2, 2012., str. 748.

⁷⁰ *Ibid.*

⁷¹ Vidi više: Gazzini, Tarcisio, *The Changing Rules on the Use of Force in International Law*, Manchester, Manchester University Press, 2005, p. 170; Perišić, *op. cit.*, str. 738.

obranom iz članka 51. Povelje Ujedinjenih naroda.⁷² No člankom 2. točkom 4. Povelje UN-a⁷³ zabranjena je upotreba sile i prijetnja silom usmjerene protiv teritorijalne cjelovitosti i političke nezavisnosti bilo koje države ili na bilo koji način nespojive s ciljevima Ujedinjenih naroda. U skladu s međunarodnim pravom, pravo na samoobranu, na koje se Ruska Federacija poziva, regulirano je 51. člankom Povelje UN-a koji glasi:

„Ništa u ovoj Povelji ne dira prirodno pravo individualne ili kolektivne samoobrane u slučaju oružanog napada na nekoga člana Ujedinjenih naroda sve dok Vijeće sigurnosti ne poduzme mjere potrebne za održavanje međunarodnog mira i sigurnosti. Mjere koje članovi poduzmu u vršenju toga prava odmah se dojavljuju Vijeću sigurnosti i nipošto ne diraju u ovlasti i dužnosti Vijeća sigurnosti da na temelju ove Povelje djeluje svakog trenutka na način koji smatra potrebnim za održavanje ili uspostavljanje međunarodnog mira i sigurnosti.“⁷⁴

Prema tome, pravo na samoobranu zahtijeva oružani napad na državu ili prijetnju neposrednog napada, što se od strane Ukrajine prema Rusiji nije dogodilo.⁷⁵ Također, smatra se da se članak 51. ne može primijeniti za oružane napade na državljane jedne države koji se nalaze na području druge države, kako to tumači Ruska Federacija. Putin pravo na samoobranu argumentira činjenicom da je u opasnosti bio njihov narod kao konstitutivni element državnosti. Međutim, takav argument nije valjan jer samoobrana zahtijeva da postoji stvarna prijetnja za državu, što nije slučaj s Rusijom.⁷⁶ Ovaj argument za pravo na samoobranu odbijen je od strane većine autora na temelju činjenice da sigurnost ili postojanje države nije ugroženo ako su njezini državljani napadnuti u drugoj zemlji.⁷⁷

Također, prema međunarodnom pravu svaka država je odgovorna za vlastito ponašanje, tj. za ponašanje osoba koje prema bilo kojoj osnovi postupaju u njezino ime.⁷⁸ To je tako i za postupanja njezinih službenih tijela i osoba i drugih subjekata, koji formalno nisu priznati kao njezina tijela prema međunarodnom pravu, ali koji se, zbog odnosa potpune ovisnosti u odnosu na tu državu, ipak moraju izjednačiti s njima.⁷⁹ Ovo će biti slučaj

⁷² Marxsen, Christian, *The Crimea Crisis An International Law Perspective*, *Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht*, vol. 74, 2014, p. 372.

⁷³ Povelja Ujedinjenih naroda, Narodne novine, Međunarodni ugovori, broj 15/1993; ispravak u br. 7/1993.

⁷⁴ *Ibid.*, čl. 51.

⁷⁵ Kada govorimo o napadu, misli se na oružani napad na državu ali i na simbole državne suverenosti, kao što su ratni brodovi, vojni zrakoplovi ili oružane snage stacionirane na stranom teritoriju. Prema Perišić, *op. cit.*, str. 754.

⁷⁶ Vidi više: Bakircioglu, Onder, *The Right to Self-Defense in National and International Law: The Role of the Imminence Requirement*, *Indiana International & Comparative Law Review*, Vol. 19, No. 1, 2009.

⁷⁷ Nolte, Georg, Randelzhofer, Albrecht, *Ch.VII Action with Respect to Threats to the Peace, Breaches of the Peace, and Acts of Aggression, Article 51*, *Oxford Public International Law*, Oxford University Press, 2012.

⁷⁸ Fabijanić Gagro, Sandra, *Promjena kvalifikacije oružanog sukoba*, *Zbornik radova Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, vol. 29, br. 2, 2008., str. 1088.

⁷⁹ *Ibid.*

kada je tijelo države, u ovom slučaju Rusije, dalo upute ili naredbe prema kojima su djelovali izvršitelji zabranjenih djela ili kada je država vršila efektivan nadzor nad akcijama tijekom kojih su ta djela počinjena.⁸⁰

4.3. INTERVENCIJA PO POZIVU

Izraz „intervencija po pozivu” uglavnom se koristi kao skraćeni izraz za vojne intervencije stranih trupa u oružanom sukobu na poziv vlade određene države.⁸¹ Takve intervencije mogu uključivati stvarne borbe od strane stranih vojnika, ali njihovi postupci također mogu biti ograničeni na prikaz snage ili druge oblike aktivne vojne potpore.⁸² Prema čl. 20. Nacrta članaka o odgovornosti država za međunarodno protupravne čine iz 2001. godine poziv mora biti jasan, dan unaprijed slobodnom voljom te mora doći od legitimne ovlasti.⁸³

Veleposlanik Rusije Vitalij Čurkin na izvanrednoj sjednici Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda 3. ožujka 2014. ustvrdio je da je Ruska Federacija primila takav poziv i to od ukrajinskog predsjednika Viktora Janukoviča koji je ruskom predsjedniku Putinu poslao pismo sa zahtjevom da vojno intervenira u Ukrajini.⁸⁴ U pismu koje je Čurkin pročitao stoji:

„Pod utjecajem zapadnih zemalja događaju se otvoreni akti terora i nasilja. Ljude se progoni zbog jezika i političkih razloga. Zato bih zamolio predsjednika Rusije, g. Putina da upotrijebi Oružane snage Ruske Federacije kako bi se uspostavili zakonitost, mir, zakon i red, stabilnost i obrani narod Ukrajine.”⁸⁵

Svoje argumente da je u Ukrajini intervenirala na poziv Viktora Janukoviča, Ruska Federacija temelji upravo na tom pismu koje je Janukovič potpisao 1. ožujka, istog dana kada je Putin dobio odobrenje parlamenta Ruske Federacije za upotrebu sile u Ukrajini.⁸⁶

⁸⁰ *Ibid.*

⁸¹ Nolte, Georg, Intervention by Invitation, Max Planck Encyclopedia of Public International Law, Oxford Public International Law, 2010., dostupno na World Wide Web URL <http://opil.ouplaw.com/view/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e1702?prd=EPIL>, pristupljeno 24. travnja 2017. godine.

⁸² *Ibid.*

⁸³ Za tekst Nacrta članaka o odgovornosti država za međunarodno protupravne čine, vidi: Report of the International Law Commission on the work of its fifty-third session, 23 April – 1 June, 2 July – 10 August 2001, General Assembly Official Records, Fiftysixth session, Supplement No. 10 (A/56/10) p. 72.

⁸⁴ Vidi više: Assistant Secretary-General for Political Affairs Updates Security Council as It Holds Second Meeting on Ukraine in Three Days, Vijeće sigurnosti UN-a, 7125th Meeting, SC/11305, 3. ožujka 2014. <http://www.un.org/press/en/2014/sc11305.doc.htm>, pristupljeno 24. travnja 2017. godine.

⁸⁵ Yanukovich sent letter to Putin asking for Russian military presence in Ukraine, <https://www.rt.com/news/churkin-uns-c-russia-ukraine-683/>, pristupljeno 24. travnja 2017. godine.

⁸⁶ Vladimir Putin answered journalists' questions on the situation in Ukraine, Službene mrežne stranice Predsjednika Rusije, 4. ožujka 2014., <http://en.kremlin.ru/events/president/news/20366>, pristupljeno 24.

Ipak, tajnik za medije ruskog predsjednika Vladimira Putina, Dmitrij Peskov, u svojim posljednjim izjavama tvrdi da Ruska Federacija nikada nije dobila pismo bivšeg ukrajinskog predsjednika, a glavni ruski tužitelj nedavno je također dao sličnu izjavu.⁸⁷ Postavlja se pitanje, ako je to istina, zašto onda Janukovič nije opovrgnuo postojanje tog pisma, nego ga je komentirao u različitim medijima?⁸⁸ Odgovor najvjerojatnije leži u tome što je Ruska Federacija Janukoviču odobrila azil zbog njegove ugrožene sigurnosti u Ukrajini. Ukrajinska vlast odmah po odlasku Janukoviča raspisala je tjeralicu za njime te je protiv njega podignuta i optužnica za ubojstva na Majdanu, zloupotrebu vlasti i veleizdaju.⁸⁹ Dobivanje azila u Rusiji Janukovič je opisao kao „spašavanje života“ od strane Putina te mu je na tome jako zahvalan.⁹⁰ Vjerojatno zbog toga Janukovič nikad nije opovrgnuo postojanje pisma na kojem Ruska Federacija temelji svoju vojnu intervenciju u Ukrajini. U svakom slučaju, do danas nije sa sigurnošću poznato postoji li uopće takvo pismo. Dok se to ne utvrdi, međunarodnopravni stručnjaci neće moći kvalitetno razmatrati vojnu intervenciju na Krimu jer se ona prema stavu Rusije temelji upravo na tom pismu (pozivu na intervenciju).

No bez obzira na (ne)postojanje Janukovičeva pisma, postavlja se pitanje bi li ono, čak i da postoji, bilo pravno valjano. Za početak, datum njegova potpisivanja je 1. ožujka, kada je Janukovič već napustio Ukrajinu i nije imao nikakvu kontrolu nad vlasti. Prema tome, na temelju kriterija učinkovite kontrole, Janukovič nije imao pravo tražiti nikakvu stranu pa tako ni rusku vojnu intervenciju.⁹¹ Uz to, da je Janukovičev poziv čak i postojao cilj ruske intervencije ni u jednom trenutku nije bilo mirno rješavanje ukrajinske krize ili uspostava demokracije ili demokratske vlade nego nešto sasvim drugo. Ruska intervencija ponajprije je bila usmjerena na pripremu secesije Krima a potom i njegovu aneksiju.⁹²

travnja 2017. godine.

⁸⁷ Russia now says it lied about Yanukovich letter used as pretext to send troops to Ukraine, Kharkiv Human Rights Protection Group, <http://khpg.org/en/index.php?id=1489690175>, pristupljeno 24. travnja 2017. godine.

⁸⁸ Viktor Janukovič prvi svoj intervju nakon odlaska iz Ukrajine dao je agenciji Associated Press, 2. travnja 2014. godine u kojem je izjavio da je poziv Rusiji da intervenira u Ukrajini bio pogreška. Intervju je dostupan na World <http://www.dailymail.co.uk/wires/ap/article-2595132/AP-Interview-Yanukovich-admits-mistakes-Crimea.html>, pristupljeno 24. travnja 2017. godine.

⁸⁹ Državno odvjetništvo Ukrajine: Suđenje Viktoru Janukoviču počinje početkom 2017., Russia beyond the headlines. <http://hr.rbth.com/news/2016/12/10/drzavno-odvjetnistvo-ukrajine-sudenje-viktoru-janukovicu-pocinje-pocetkom-2017-655203>, pristupljeno 24. travnja 2017. godine.

⁹⁰ U intervju britanskom Telegraphu Janukovič je izjavio da mu je Putin azilom spasio život. <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/russia/11692593/Vladimir-Putin-saved-my-life-says-ousted-Ukrainian-president-Viktor-Yanukovich.html>, pristupljeno 24. travnja 2017. godine.

⁹¹ Marxsen, *loc. cit.*, str. 379.

⁹² Vidi više: Catala, Amandine, Secession and Annexation: The Case of Crimea, German Law Journal, Vol. 16, 2015., str. 581.; Walter, Christian, Postscript: self-determination, secession and the Crimean crisis 2014., u: Self-determination and secession in international law. Oxford University Press, 2014., str. 293.–311.

5. ANEKSIJA KRIMA I KRŠENJE POZITIVNIH PROPISA MEĐUNARODNOG PRAVA

I Ukrajina i Ruska Federacija potpisnice su Povelje Ujedinjenih naroda koja se zalaže za održavanje pravde i poštovanje obveza koje proistječu iz ugovora i ostalih izvora međunarodnog prava te se zalaže za održavanje međunarodnog mira i sigurnosti. Bez obzira na velike promjene u međunarodnim odnosima u svjetskoj zajednici tijekom posljednjih sedamdeset godina, Povelja Ujedinjenih naroda nije se gotovo uopće promijenila od njezina potpisivanja u San Franciscu, u lipnju 1945. godine do danas.⁹³ Bilo je prirodno da se pet glavnih sila koje su pobijedile nacistički savez proglasilo stalnim članicama Vijeća sigurnosti, no nije prirodno da se sedam desetljeća nakon sastavljanja Povelje te države i dalje pretvaraju da su jedine vodeće sile suvremenoga svijeta.⁹⁴

Povelja Ujedinjenih naroda u odredbi članka 2. točke 4. zabranjuje jednostranu upotrebu i prijetnju silom uperenu protiv teritorijalne cjelovitosti ili političke nezavisnosti bilo koje države, ili na bilo koji način nespojivu s ciljevima Ujedinjenih naroda. Ipak, bez obzira na Povelju UN-a donesenu 1945. godine koja zabranjuje jednostranu upotrebu sile, u svijetu je prema Glennonu zabilježeno od 200 do 680 slučajeva povrede Povelje u tom smislu, dok se broj žrtava oružanih sukoba tijekom 20. stoljeća (čak nakon Prvoga svjetskog rata) procjenjuje na više od 150 milijuna.⁹⁵

Međunarodno pravo još na početku prošloga stoljeća poznavalo je jednostranu upotrebu sile kao subjektivno pravo države. Štoviše, tzv. „pravo na rat“ (*ius ad bellum*) bilo je jedno od obilježja suverenosti te bi države koje bi ga na ovaj ili onaj način ograničile (primjerice ulaskom u neki odnos ovisnosti ili pak ulaskom u status trajne neutralnosti) katkad bile smatrane „polusuverenima“.⁹⁶ Ipak, Vladimir Putin se u pravdanju za aneksiju Krima poziva upravo na Povelju UN-a, tvrdeći se da su ruski vojnici na Krimu djelovali kako bi se osigurali odgovarajući uvjeti da bi stanovnici Krima mogli slobodno izraziti svoju volju te ostvarili pravo na samoodređenje.⁹⁷ Ispred prava na samoodređenje Putin je zanemario pravo Ukrajine na neovisnost, suverenitet, teritorijalni integritet i političko jedinstvo.

⁹³ Vukas, Budislav, Povelja Ujedinjenih naroda – zastarjeli ustav Svjetske organizacije, Nova prisutnost: časopis za intelektualna i duhovna pitanja, Vol. III, No. 2, 2005., str. 189.

⁹⁴ *Ibid.*

⁹⁵ Glennon, Michael J., Platonism, Adaptivism, and Illusion in the UN Reform, Chicago Journal of International Law, Vol. 6, No. 2, 2005–2006, pp. 626–627.

⁹⁶ Lapaš, Davorin, Neka razmišljanja o dopustivosti jednostrane upotrebe sile u suvremenom međunarodnom pravu, Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske, Vol. 1, No. 1, 2010., str. 31.

⁹⁷ Direct line with Vladimir Putin, Službene mrežne stranice Predsjednika Rusije, <http://en.kremlin.ru/events/president/news/20796>, pristupljeno 24. travnja 2017. godine.

Opća skupština UN-a 21. prosinca 1965. godine usvojila je Deklaraciju o nedopustivosti intervencije u unutarnje poslove država i zaštiti njihove nezavisnosti i suvereniteta,⁹⁸ u kojoj među ostalim stoji da nijedna država nema pravo neposredno ili posredno intervenirati zbog bilo kojeg razloga u unutarnje ili vanjske poslove bilo koje druge države.⁹⁹ Prema tome, zabranjena je bilo kakva oružana intervencija kao i svaki drugi oblik miješanja ili pokušaj ugrožavanja države ili njezinih političkih i kulturnih osnova. U Deklaraciji također piše da nijedna država neće organizirati, pomagati, poticati, financirati, potaknuti ili tolerirati subverzivne, terorističke ili oružane aktivnosti usmjerene na nasilno svrgavanje režima druge države ili miješanje u građanski sukob u drugoj državi.¹⁰⁰ Deklaracija kaže da upotreba sile kako bi se narodi lišili svog nacionalnog identiteta predstavlja povredu njihovih neotuđivih prava i načela intervencije i da svaka država ima neotuđivo pravo da bira svoje političke, ekonomske, socijalne i kulturne sustave, bez miješanja u bilo kojem obliku od druge države, pa tako i Rusije.¹⁰¹

Prema Deklaraciji o načelima međunarodnog prava o prijateljskim odnosima i suradnji među državama u skladu s Poveljom UN-a, prihvaćenoj na 25. jubilarnom zasjedanju Opće skupštine UN-a, 24. listopada 1970. godine,¹⁰² Ruska Federacija je prekršila sljedeća kodificirana načela: 1. načelo o uzdržavanju od primjene ili prijetnje silom; 2. načelo o miroljubivom rješavanju sporova među državama; 3. obvezu o nemiješanju u unutarnje poslove bilo koje države; 4. načelo o suverenoj jednakosti država; 5. dužnost država da međusobno surađuju; 6. načelo ravnopravnosti i samoodređenja; 7. obvezu o ispunjavanju preuzetih obveza u skladu s Poveljom.

Još u vrijeme donošenja Povelje UN-a postojala su različita shvaćanja o pitanju nužnosti definiranja kriterija na osnovi kojih bi se mogla utvrditi nezakonitost prijetnje, odnosno upotrebe sile određenog subjekta međunarodnog prava. Konačno, 14. prosinca 1974. Opća skupština UN-a usvojila je definiciju agresije koja ima snagu preporuke Vijeću sigurnosti da postupajući u smislu članka 39. Povelje UN-a radnje navedene u Rezoluciji kvalificira kao napad odnosno agresiju.¹⁰³ Međunarodni mir i sigurnost trajna su briga Ujedinjenih naroda i predmet su brojnih bilateralnih i multilateralnih ugovora zaključenih nakon usvajanja definicije agresije.¹⁰⁴ Ruska Federacija svojim postupanjem na Krimu prekršila je i taj akt, koji definira agresiju kao upotrebu oružane sile države protiv suverenite-

⁹⁸ Deklaracija o nedopustivosti intervencija u unutarnjim poslovima država i zaštiti njihove nezavisnosti i suvereniteta, Ujedinjeni narodi, A/RES/2131(XX), 21. prosinca 1965.

⁹⁹ *Ibid.*

¹⁰⁰ *Ibid.*

¹⁰¹ *Ibid.*

¹⁰² Deklaracija o načelima međunarodnog prava o prijateljskim odnosima i suradnji među državama u skladu s Poveljom UN-a, Ujedinjeni narodi, A/RES/2625(XXV), 24. listopada 1970.

¹⁰³ Rezolucija Opće skupštine Ujedinjenih naroda o definiciji agresije, A/RES/3314/XXIX, 14. prosinca 1974., Opća skupština Ujedinjenih naroda, str. 143.

¹⁰⁴ Softić, Sakib, Pravno nedopuštena primjena oružane sile u odnosima između država, Kriminalističke teme: Časopis za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije, godište X, broj 1–2, 2010., str. 57.

ta, teritorijalne cjelovitosti ili političke neovisnosti druge države ili na bilo koji način koji nije u skladu s Poveljom Ujedinjenih naroda.¹⁰⁵ Ova definicija nije propisana nekim općim ugovorom otvorenim na pristup svim državama svijeta, nego rezolucijom Opće skupštine koja formalno nikoga pravno ne obvezuje.¹⁰⁶ No moralno svakako obvezuje, a s obzirom na to da je Ruska Federacija vojno intervenirala na Krimu te time koristila i upotrijebila silu, ugrozila je teritorijalnu cjelovitost Ukrajine, čime je prekršila navedenu Rezoluciju.

U Deklaraciji o nedopustivosti intervencije i miješanja u unutarnje poslove država, usvojenoj 9. prosinca 1981. godine, stoji da je striktno poštovanje načela intervencije i nemiješanje u unutarnje i vanjske poslove suverenih država od iznimne važnosti za održavanje međunarodnog mira i sigurnosti za ostvarivanje ciljeva i načela Povelje UN-a.¹⁰⁷ Deklaracijom iz 1981. utvrđuje se da nijedna država ili grupa država nemaju pravo na intervenciju ili miješanje u bilo kojem vidu i zbog bilo kojih razloga u unutarnje ili vanjske poslove drugih država.

Ruska Federacija nije poštovala ni odredbe Helsinškog završnog dokumenta¹⁰⁸ koji je potpisan 1975. godine između 35 zemalja, uključujući i tadašnji SSSR. Ovaj sporazum potaknuo je stvaranje OSCE-a, čiji je Ruska Federacija član. Dogovorom je u nekoliko navrata priznata važnost poštovanja nacionalnog suvereniteta, teritorijalnog integriteta, nepovredivosti granica i nemiješanja u unutarnje poslove. Dokument također nalaže da se države potpisnice uzdrže od bilo kakvih radnji koje čine prijetnju silom ili izravnu ili neizravnu upotrebu sile protiv druge države potpisnice.¹⁰⁹ Ni ovaj dokument, nažalost, nije spriječio Rusiju na poštovanje istog, kao ni brojni drugi bilateralni i multilateralni sporazumi između Rusije i Ukrajine.

6. KRŠENJE MEĐUNARODNIH UGOVORA IZMEĐU RUSIJE I UKRAJINE

Ukrajina je 1991. godine, u vezi s raspadom Sovjetskog Saveza, naslijedila treći najveći svjetski nuklearni arsenal od SSSR-a.¹¹⁰ Nuklearno naoružanje Ukrajine sastojalo se od

¹⁰⁵ Lapaš, Davorin; Šošić, Trpimir Mihael, *Međunarodno javno pravo – izbor dokumenata*, III. izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Zagreb, 2005., str. 60.–62.

¹⁰⁶ Degan, Vladimir-Đuro, *Odgovornost za zločin agresije u svim njezinim vidovima*, Rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Razred za društvene znanosti, No. 510=48, HAZU, Zagreb, 2011., str. 245.

¹⁰⁷ Deklaracija o nedopustivosti intervencije i miješanja u unutarnje poslove država, Ujedinjeni narodi, A/RES/36/103, 9. prosinca 1981.

¹⁰⁸ Conference On Security And Co-Operation In Europe, Final Act Helsinki 1975., dostupno na engleskom jeziku na <http://www.osce.org/helsinki-final-act?download=true>, pristupljeno 24. travnja 2017. godine.

¹⁰⁹ Ipak, Helsinški završni dokument nije obvezujući i nema status ugovora. Prema: Helsinki Accords, *Encyclopædia Britannica*, 2012, dostupno na <https://www.britannica.com/event/Helsinki-Accords>, pristupljeno 24. travnja 2017. godine.

¹¹⁰ Popadiuk Roman, *American-Ukrainian nuclear relations*, McNair Paper 55, Institute for national strategic studies, National defense University, Washington, 1996, p. 2.

176 interkontinentalnih balističkih raketa, uključujući 130 raketa na tekuće gorivo SS-19 i 46 raketa na kruto gorivo SS-24, kao i 44 strateških bombardera naoružanih krstarećim raketama, oko 2000 strateških nuklearnih bojnih glava i 2600 komada taktičkog nuklearnog oružja.¹¹¹

Zbog toga su predsjednici Ukrajine, Ruske Federacije i Sjedinjenih Američkih Država, kao i premijer Velike Britanije, potpisali u Budimpešti 5. prosinca 1994. godine Memorandum o sigurnosnim jamstvima u vezi s pristupanjem Ukrajine Sporazumu o neširenju nuklearnog oružja.¹¹² Budimpeštanski memorandum bio je posebno referentna točka jer u njemu su potpisnici obećali da će „poštovati nezavisnost, suverenost i postojeće granice Ukrajine” te su „ponovno potvrdili svoju obvezu uzdržavanja od prijetnje ili uporabe sile protiv teritorijalnog integriteta i političke neovisnosti Ukrajine”.¹¹³ Ovaj Memorandum nije bio formalni ugovor, nego diplomatski dokument kojim su zemlje potpisnice obećale jedna drugoj mirni proces nuklearnog razoružanja Ukrajine nakon raspada Sovjetskog Saveza. To bi zapravo značilo da se samo Ukrajina na nešto obvezuje i da nema nikakvih mehanizama koje bi sankcionirale kršenje obećanja koja su tada dana Kijevu.¹¹⁴ Memorandum je očito samo stvorio okvir za međusobne odnose između Rusije, jedne od najvećih nuklearnih potpisnica ugovora i Ukrajine kao države koja je dopustila Rusiji da preuzme cjelokupno ukrajinsko nuklearno oružje.¹¹⁵ Nažalost, ni Budimpeštanski memorandum, vjerojatno zbog nepostojanja sankcija, nije uspio odvratiti Rusiju od agresije prema Ukrajini jer sam po sebi ne povlači nikakvu odgovornost za njegovo kršenje.¹¹⁶

Iako članak 1. Memoranduma iz Budimpešte obvezuje Rusiju da poštuje postojeće granice Ukrajine, ni taj, ali nažalost ni ostali akti koje je Ruska Federacija potpisala s Ukrajinom, nisu poštovani. Tako su ove dvije države 1997. godine potpisale Sporazum o prijateljstvu, suradnji i partnerstvu između Ukrajine i Ruske Federacije¹¹⁷ i Sporazum o

¹¹¹ Potter, William, *The Politics of Nuclear Renunciation: The Cases of Belarus, Kazakhstan, and Ukraine*, Occasional Paper, Henry L. Stimson Center, Washington, DC, 1995, p. 8.

¹¹² Memorandum o sigurnosnim garancijama u vezi s pristupanjem Ukrajine Sporazumu o neširenju nuklearnog oružja, dostupan na World Wide Web URL <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/998-158/>.

¹¹³ *Armaments, Disarmament and International Security*, Stockholm International Peace Research Institute, Oxford University Press, 2015, p. 58.

¹¹⁴ Zaboravljena jamstva Ukrajini. <http://www.dw.com/hr/zaboravljena-jamstva-ukrajini/a-18111601>, pristupljeno 24. travnja 2017. godine.

¹¹⁵ Eichler, Jan, *War, Peace and International Security: From Sarajevo to Crimea*, Springer Nature, 2016, p. 163.

¹¹⁶ Budjeryn, Mariana, *The Breach: Ukraine's Territorial Integrity and the Budapest Memorandum*, Nuclear Proliferation International History Project, Issue Brief #3, Wilson Center, Washington, 2014, p. 4., dostupno na <https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/Issue%20Brief%20No%203--The%20Breach--Final4.pdf>, pristupljeno 24. travnja 2017. godine.

¹¹⁷ Sporazum o prijateljstvu, suradnji i partnerstvu između Ukrajine i Ruske Federacije, <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/643-006>, pristupljeno 24. travnja 2017. godine.

stanju i uvjetima prisutnosti crnomorske flote Ruske Federacije na teritoriju Ukrajine.¹¹⁸ Sporazum između Kabineta ministara Ukrajine i Vlade Ruske Federacije o korištenju zračnog prostora Ukrajine i zračnog prostora iznad Crnog mora¹¹⁹ potpisan je 16. srpnja 1999. godine, dok su 2003. godine potpisani Sporazum između Ukrajine i Ruske Federacije o ukrajinsko-ruskoj državnoj granici¹²⁰ te Sporazum između Ukrajine i Ruske Federacije o suradnji u korištenju Azovskog mora i Kerčkova tjesnaca.¹²¹

Članak 2. Sporazuma o prijateljstvu između Ukrajine i Ruske federacije tako propisuje da će „stranke u skladu s Poveljom UN-a i obvezama iz Završnog akta Konferencije o sigurnosti i suradnji u Europi poštovati teritorijalni integritet druge stranke i potvrđivati nepovredivost postojećih granica između njih“. Članak 3. navodi da će „ugovorne strane graditi svoje odnose na temelju načela uzajamnog poštovanja suverene jednakosti, teritorijalnog integriteta, nepovredivosti granica, mirnog rješavanje sporova, nekorištenjem sile ili prijetnje silom, uključujući gospodarske i druge oblike pritiska, uz nemiješanje u unutarnje poslove država“. Isti Sporazum u članku 6. sadrži obvezu kojom će se ugovorne strane „uzdržati od sudjelovanja od svih radnji koje su usmjerene protiv druge strane potpisnice i obvezuju se da ne zaključuju s trećim zemljama ugovore koji su usmjereni protiv druge strane. Ni jedna strana također neće dopustiti da se njihov teritorij koristiti na štetu sigurnosti druge stranke“.

Prema članku 6. stavku 1. Sporazuma između Ukrajine i Ruske Federacije o statusu i uvjetima prisutnosti flote Crnog mora Ruske Federacije na teritoriju Ukrajine iz 1997. godine „vojne jedinice dužne su obavljati svoje poslove na područjima raspolaganja u skladu sa zakonodavstvom Ruske Federacije, poštujući suverenitet Ukrajine, poštujući njezino zakonodavstvo i suzdržavajući se od upletanja u unutarnje poslove Ukrajine“. Prema članka 8. stavku 2. istog Sporazuma, „vojne jedinice obavljaju vježbe i druge borbene i operativne obuke u granicama centara za obuku, područja obuke, područja pozicioniranja i raspršivanja, područja paljenja i, osim zabranjenih zona, unutar određenog zračnog prostora kako je dogovoreno s nadležnim tijelima Ukrajine“. Ruska strana je također prekršila stavak 5., članka 15. navedenog Sporazuma prema kojem se „pokreti koji se odnose na djelatnost vojnih jedinica izvan njihovih područja raspolaganja odvijaju nakon odobrenja nadležnih tijela Ukrajine“.

¹¹⁸ Sporazum o stanju i uvjetima prisutnosti crnomorske flote Ruske Federacije na teritoriju Ukrajine, <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/643-359>, pristupljeno 24. travnja 2017. godine.

¹¹⁹ Sporazum između Kabineta ministara Ukrajine i Vlade Ruske Federacije o korištenju zračnog prostora Ukrajine i zračnog prostora iznad Crnog mora, <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/643-254>, pristupljeno 24. travnja 2017. godine.

¹²⁰ Sporazum između Ukrajine i Ruske Federacije o ukrajinsko-ruskoj državnoj granici, <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/643-157>, pristupljeno 24. travnja 2017. godine.

¹²¹ Sporazum između Ukrajine i Ruske Federacije o suradnji u korištenju Azovskog mora i Kerčkova tjesnaca, <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/643-205>, pristupljeno 24. travnja 2017. godine.

Ruska Federacija ovaj Sporazum prekršila je brojnim akcijama. U noći 28. veljače 2014. godine vojni kamioni s neidentificiranim naoružanim muškarcima blokirali su Zračnu luku Belbek.¹²² Iste noći, teritorij Međunarodne zračne luke Simferopol bio je napadnut sa 150 vojnika koji su stigli ruskim KamAZ kamionima.¹²³ Dana 3. ožujka 2014. sjedište ukrajinske mornarice i nekoliko ukrajinskih vojnih baza pretrpjelo je napad.¹²⁴ Kao rezultat toga ozlijeđena su dvojica časnika ukrajinskih zračnih snaga. Ruska vojska blokirala je ukrajinsku vojnu bazu 2904 u Bahčisaraju, dok su brodovi ruske crnomorske flote blokirali ukrajinsku korvetu „Ternopil“ i zapovjednički brod „Slavutič“.¹²⁵ Dva dana nakon tog događaja, 5. ožujka ruska vojska blokirala je osam odjela Službe granične policije Ukrajine. Sutradan i dodatna dva odjela. Istog dana blokiran je pristup moru za brodove Južne pomorske baze pomorskih snaga Ukrajinske vojske.¹²⁶

Prema članku 2. Sporazuma između Kabineta ministara Ukrajine i Vlade Ruske Federacije o korištenju zračnog prostora Ukrajine i zračnog prostora iznad Crnog mora „vježbe i inspekcije snaga protuzračne obrane crnomorske flote Ruske Federacije provodit će se bez zatvaranja zračnih luka Ukrajine po suglasnosti Generalnog stožera Oružanih snaga Ukrajine i sukladno režimu i uvjetima koje utvrđuje Ukrajinski centar za planiranje korištenja zračnog prostora Ukrajine i kontrola zračnog prostora od strane ukrajinskog centra za planiranje korištenja zračnog prostora Ukrajine“. Unatoč tome, bez suglasnosti ukrajinskih vlasti, 28. veljače 2014. četiri zrakoplova Oružanih snaga Ruske Federacije sletjela su i iskrcala vojnike u Zračnoj luci Gvardijske koji su stigli iz ruskih zračnih luka u gradovima Pskov i Taganrog te je tako Ruska Federacija prekršila i ovaj Sporazum.¹²⁷

Sporazum o državnoj granici između Ukrajine i Rusije potpisan je u siječnju 2003. godine, a potpisali su ga predsjednici Putin i Kučma. Ratificirala su ga oba parlamenta u travnju iste godine.¹²⁸ Sporazum je potpisan radi daljnjeg jačanja prijateljskih i dobrosusjedskih odnosa između Ukrajine i Ruske Federacije, no cilj, prema svemu sudeći što se događalo od kraja 2013. godine do danas, nije ispunjen.

U prosincu iste godine predsjednici Ukrajine i Rusije potpisali su Sporazum između Ukrajine i Ruske Federacije o suradnji u korištenju Azovskog mora i Kerčova tjesnaca

¹²² Military airport in Ukraine's Crimea taken over by Russian soldiers-Interfax, <http://uk.reuters.com/article/ukraine-crisis-idUKL6NOLX0CG20140228>, pristupljeno 24. travnja 2017. godine.

¹²³ Pechonchuk, Tetyana ur., *The Fear Peninsula: Chronicle of Occupation and Violation of Human Rights in Crimea, Crimea is Ukraine*, Kyiv, 2015, p. 10.

¹²⁴ *Ibid.*

¹²⁵ *Ibid.*

¹²⁶ *Ibid.*

¹²⁷ Hakman, Sergiy, Russian-Ukrainian conflict over territorial affiliation of Crimea: international law and motivational aspects, *UA Foreign Affairs*, no. 9, 2014, dostupno na <http://uaforeignaffairs.com/ua/zs/anglomovna-versija/view/article/No9-2014-1>, pristupljeno 24. travnja 2017. godine.

¹²⁸ Wesley, Scott James, ur., *EU Enlargement, Region Building and Shifting Borders of Inclusion and Exclusion*, Routledge, New York, 2016, p. 94.

koji je potvrdio status Azovskog mora kao „unutarnjih morskih voda“ obiju zemalja, prethodno definiran u Sporazumu iz 2003.¹²⁹ Status „unutarnje morske vode“ ne dopušta vojnim plovilima trećih zemalja da uđu u Azovsko more, što je Ruska Federacija vjerojatno htjela spriječiti ovim sporazumom ako se Ukrajina jednog dana pridruži NATO-u.¹³⁰ Iako status Azovskog mora nije predmet izučavanja ovog rada, istaknimo da je prema Deganu „Azovsko more do 1991. činilo unutarnje morske vode Sovjetskoga Saveza jer je ispunjavalo sve navedene uvjete za zaljev. Raspadom Sovjetskoga Saveza ono to više nije jer obale u njemu danas imaju Ukrajina i Ruska Federacija“.¹³¹ No bez obzira na status koje Azovsko more u međunarodnom pravu ima, Ruska Federacija je prekršila i Sporazum o korištenju Azovskog mora iz 2003. godine u kojem u članku 2. stavku 3. stoji da „ratni brodovi i druga državna plovila trećih zemalja kojima se upravlja u nekomercijalne svrhe, mogu ući u Azovsko more i proći kroz Kerčov tjesnac, ako idu u posjet ili poslovni pristup na luci jedne od stranaka po pozivu ili odobrenju, u dogovoru s drugom strankom“. Ruska Federacija ovim je Sporazumom vjerojatno imala želju ograničiti pristup ratnim brodovima NATO-a pristupi li Ukrajina jednog dana Sjevernoatlantskom savezu. Dodajmo i da je „Ruska Federacija zrakoplovima i trajektima preko mora prebacila na Krim najmanje šest tisuća naoružanih specijalaca koji su zajedno s vojnicima ruske crnomorske flote blokirali sve jedinice ukrajinske vojske, granične postaje, zauzeli zračne luke i sve ukrajinske i regionalne državne institucije, uključujući parlament i Vladu autonomije“.¹³² Ovim i sličnim akcijama koje je Ruska Federacija poduzela, prekršila je sve ikad potpisane bilateralne i multilateralne sporazume između nje i Ukrajine od raspada Sovjetskog Saveza.

7. SANKCIJE EUROPSKE UNIJE PROTIV RUSKE FEDERACIJE KAO POSLJEDICA ANEKSIJE KRIMA

Europski parlament tijekom 2014. godine donio je Rezoluciju od 27. veljače 2014. o stanju u Ukrajini,¹³³ Rezoluciju od 13. ožujka 2014. o invaziji Rusije na Ukrajinu,¹³⁴ Rezolu-

¹²⁹ Članak 5.

¹³⁰ Zhurzhenko, Tatiana, *Ukraine's Border with Russia before and after the Orange Revolution*, u: Malek, Martin, ur., *Die Ukraine: Zerrissen zwischen Ost und West? Eine Bestandsaufnahme der Außen- und Sicherheitspolitik unter Präsident Viktor Juschtschenko*, Wien, p. 74.

¹³¹ Degan, Vladimir-Đuro, *Međunarodno pravo*, Školska knjiga, Zagreb, 2011., str. 630.

¹³² Priopćenje u svezi s ruskom invazijom na Krimu, Veleposlanstvo Ukrajine u Republici Hrvatskoj, 7. ožujka 2014. <http://croatia.mfa.gov.ua/hr/press-center/news/19115-povidomlennya-u-zvjazku-z-rosijsykim-vtorgnenn-yam-u-krim>, pristupljeno 24. travnja 2017. godine.

¹³³ Rezolucija Europskog parlamenta od 27. veljače 2014. o stanju u Ukrajini (2014/2595(RSP)).

¹³⁴ Rezolucija Europskog parlamenta od 13. ožujka 2014. o invaziji Rusije na Ukrajinu (2014/2627(RSP)).

ciju od 17. travnja 2014. o ruskom pritisku na zemlje Istočnog partnerstva, a posebno o destabilizaciji istočne Ukrajine¹³⁵ te Rezoluciju od 17. srpnja 2014. o Ukrajini.¹³⁶

Tako u Rezoluciji o invaziji Ruske Federacije na Ukrajinu od 13. ožujka 2014. stoji da je ruska invazija Krima čin agresije koji krši suverenitet i teritorijalni integritet Ukrajine te je protiv međunarodnog prava i krši obveze Ruske Federacije kao potpisnice Memoranduma iz Budimpešte. Za Europski parlament argumenti koje je predstavilo rusko vodstvo radi podržavanja te agresije potpuno su neosnovani i bez veze sa stvarnošću na terenu. Ovom Rezolucijom Europska unija također podsjeća da je na nacionalnom referendumu za neovisnost održanom u Ukrajini 1991. većina stanovništva Krima dala potporu neovisnosti.

Kao odgovor na nezakonitu aneksiju Krima i namjernu destabilizaciju Ukrajine, Europska unija je Ruskoj Federaciji nametnula određene sankcije. Tako je 17. ožujka 2014. godine Europski parlament uveo zabranu putovanja i zamrzavanja imovine protiv 21 osobe uključene u aktivnosti protiv teritorijalnog integriteta Ukrajine.¹³⁷ Samo četiri dana poslije, Europska unija popis takvih osoba proširuje s još dvanaest imena.¹³⁸ Nedugo nakon toga Vijeće Europske unije proširuje popis osoba koje su djelovale protiv teritorijalnog integriteta Ukrajine te zabranjuje uvoz robe podrijetlom s Krima ili iz Sevastopolja u Europsku uniju.¹³⁹ Europska unija također je donijela i zabranu ulaganja u Krim, a Europljani i tvrtke sa sjedištem u EU-u više ne mogu kupovati nekretnine ili subjekte na Krimu, financirati krimske tvrtke ili usluge vezane uz opskrbu.¹⁴⁰ Osim toga, svi brodovi koji su u vlasništvu ili koji plove pod zastavom neke od država članica Europske unije ne mogu uplovljavati u luke na Krimskom poluotoku, osim u slučaju izvanrednog stanja. Uz to, tvrtke iz EU-a ne smiju ulagati u infrastrukturne projekte u šest sektora te ne smiju osigurati tehničku pomoć, posredovanje, izgradnju ili inženjerske usluge vezane za infrastrukturu u istim sektorima.¹⁴¹

¹³⁵ Rezolucija Europskog parlamenta od 17. travnja 2014. o ruskom pritisku na Istočno partnerstvo, a posebno o destabilizaciji istočne Ukrajine (2014/2699(RSP)).

¹³⁶ Rezolucija Europskog parlamenta od 17. srpnja 2014. o Ukrajini (2014/2717(RSP)).

¹³⁷ EU adopts restrictive measures against actions threatening Ukraine's territorial integrity, Council of The European Union, 7786/14, PRESSE 156, Brussels, 17. ožujka 2014.

¹³⁸ EU strengthens sanctions against actions undermining Ukraine's territorial integrity, Council of The European Union, 8049/14, PRESSE 174, Brussels, 21. ožujka 2014.

¹³⁹ EU prohibits imports of goods from Crimea and Sevastopol, Council of The Europe Union, 11076/14, PRESSE 346, Luxembourg, 23. lipnja 2014.

¹⁴⁰ Vidi više: COUNCIL REGULATION (EU) No 692/2014 of 23 June 2014 concerning restrictive measures in response to the illegal annexation of Crimea and Sevastopol.

¹⁴¹ Information Note to EU business operating and/or investing in Crimea/Sevastopol, European Commission, SWD(2014) 300 final/2, Brussels, 11. ožujka 2014.

8. ZAKLJUČAK

Aneksija Krima od strane Ruske Federacije predstavlja jedno od najaktualnijih pitanja međunarodnog prava 21. stoljeća. Ako se uzme u obzir da je kriza na krimskom poluo-toku započela krajem veljače, a završila aneksijom Ruske Federacije u drugoj polovini ožujka 2014. godine, da se zaključiti da je ista provedena u vrlo kratkom roku. Tako je jedna velika svjetska sila uspjela vrlo brzo i uspješno izazvati krizu u regiji, okupirati dio teritorija susjedne države, izvršiti agresiju na teritoriju na kojem živi gotovo dva milijuna stanovnika, pripojiti taj teritorij svom i za to do danas ne odgovarati.

Argument Ruske Federacije da je aneksija izvršena na temelju prava na samoodređenje naroda koji se prema tome pitanju odredio na referendumu, treba biti odbačena jer je očito da je riječ o zloupotrebama i manipulacijama od strane Ruske Federacije kako bi proširila vlastiti teritorij. Nije prvi put u povijesti da se neka država koristila ovakvim argumentima i pozivanjem na samoodređenje samo kako bi anektirala područje susjedne države koje dominantno naseljavaju sunarodnjaci države koja je izvršila agresiju. Jasno je bilo da je riječ o zloupotrebi prava na samoodređenje i da rusko stanovništvo na Krimu ne ispunjava uvjete za ostvarenje ovog prava. Naime, međunarodno pravo ne zabranjuje, ali i ne daje pravo na odcjepljenje. Odcjepljenje je jasno suprotno unutarnjim propisima Ukrajine. Rusko stanovništvo na Krimu, nadalje, ne udovoljava definiciji „naroda“ koji ima pravo na samoodređenje. Također, treba naglasiti, rusko stanovništvo na Krimu nije bilo žrtvom (teških) kršenja ljudskih prava od strane ukrajinskih vlasti, niti je bila riječ o humanitarnoj krizi, kao što je to, primjerice, bio slučaj na Kosovu. Ukrajina nije okupirala teritorij Krima.

Ponašanje Ruske Federacije treba jasno okarakterizirati kao protupravno i uvesti sankcije. Nadalje, kada bi se većina birača bilo kojeg teritorija, mogla jednostrano odvojiti od postojeće države isključivo na temelju rezultata referenduma, onda bi broj secesija u svijetu bio mnogo veći, što bi dovelo do nestabilnosti u međunarodnim odnosima, a pitanje je i bi li međunarodna zajednica mogla funkcionirati s tako velikim brojem malih država. Legalnost krimskog referenduma pogotovo je dovela u pitanje prisutnost Oružanih snaga Ruske Federacije na Krimu te njihovo uključivanje u organizaciju referenduma. I drugi argumenti Ruske Federacije, poput prava na samoobranu te intervenciju po pozivu, nikako se ne mogu smatrati valjanim. Kao prvo, pravo na samoobranu ne može se primijeniti za oružane napade na državljane jedne države koji se nalaze na području druge države, a i ono zahtijeva oružani napad na državu ili prijetnju neposrednog napada, što prema Rusiji od strane Ukrajine nikad nije ostvareno. Nadalje, postojanost pisma, odnosno poziva, bivšeg ukrajinskog predsjednika Viktora Janukoviča prema Vladimiru Putinu kojim traži da upotrijebi oružane snage kako bi se uspostavila zakonitost, mir, zakon i red, stabilnost i obrana naroda Ukrajine, u najmanju ruku je upitna pa nije jasno ni kako se može koristiti kao argument za agresiju protiv teritorijalne cjelovitosti Ukrajine.

No ono na što će međunarodno pravo u što kraćem roku morati dati odgovor jest pitanje poštovanja međunarodnih, bilateralnih i multilateralnih sporazuma između subjekata međunarodnog prava. Imaju li oni samo političko ili i pravno značenje i za koga? Ako imaju pravno značenje, pri čemu se misli da sadrže prava, ali i obveze, kako je moguće da je Ruska Federacija prekršila relevantne međunarodne, bilateralne i multilateralne sporazume s Ukrajinom te za to do danas, tri godine nakon okupacije i aneksije Krima, nije pravno odgovarala? Sankcioniranje Rusije za kršenje međunarodnopravnih normi vidjet će se u različitim gospodarskim, diplomatskim i političkim sankcijama koje su države postavile prema Ruskoj Federaciji, no to nikako nije dovoljno. Ne može biti dovoljno sve dok je Ruskoj Federaciji pripojen teritorij koji pripada drugoj državi – Ukrajini. U svakom slučaju jamstvo za teritorijalni integritet Ukrajine kao neovisne i suverene države potpisano je u nekoliko međunarodnopravnih dokumenata od strane Ruske Federacije te je upravo ono najvažnije i nedvosmisleno, ali očito i povrijeđeno. Zasad bez većih pravnih posljedica za Rusku Federaciju. Nadamo se da će postojeća okupacija i aneksija dijela ukrajinskog teritorija od strane Ruske Federacije biti privremena i da će Ruska Federacija odustati od daljnjeg kršenja normi međunarodnog prava i povrede teritorijalnog integriteta Ukrajine. Od međunarodnih i regionalnih organizacija očekujemo da će mnogo učinkovitije provoditi mrežu relevantnih propisa međunarodnog prava, jer ova je problematika u srži međunarodnog prava, i da protek vremena neće dovesti do pasivne legitimnosti ove situacije.

POPIS LITERATURE

Knjige:

1. Anders, Aslund, *Ukraine: What Went Wrong and How to Fix It*, Peterson Institute for International Economics, Washington DC, 2015.
2. *Armaments, Disarmament and International Security*, Stockholm International Peace Research Institute, Oxford University Press, Oxford, 2015.
3. Bellal, Annysa, *The War Report: Armed Conflict in 2014*, Oxford University Press, Oxford, 2015.
4. Degan, Vladimir-Đuro, *Međunarodno pravo, Školska knjiga*, Zagreb, 2011.
5. Drohobycy, Maria, *Crimea: Dynamics, Challenges and Prospects*, Rowman & Littlefield, Boston, 1995.
6. Gardner, Hall, *Crimea, Global Rivalry, and the Vengeance of History*, Palgrave and Macmillan, New York, 2015.
7. Gazzini, Tarcisio, *The Changing Rules on the Use of Force in International Law*, Manchester University Press, Manchester, 2005.
8. Heaney, Dominic, ur., *The Territories of the Russian Federation 2016*, 17th Edition, Routledge, 2016.
9. Hierman, Brent, *Russia and Eurasia 2016–2017*, Rowman & Littlefield, 2016.
10. Jan Eichler, *War, Peace and International Security: From Sarajevo to Crimea*, Springer Nature, Palgrave Macmillan, 2016.
11. Kolstoe, Paul, *Russians in the Former Soviet Republics*, Hurst & Company, London, 1995.
12. Lapaš, Davorin; Šošić, Trpimir Mihael, *Međunarodno javno pravo – izbor dokumenata, III. izmijenjeno i dopunjeno izdanje*, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2005.
13. Lulić, Mira, *Pravo na samoodređenje u suvremenom međunarodnom pravu*, doktorska disertacija, Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet, Zagreb, 2005.
14. Mikelić, Veljko, *Housing, Land, and Property in Crimea*, UN Habitat, 2007.
15. Nicolini, Matteo; Palermo, Francesco; Milano, Enrico, ur.: *Law, Territory and Conflict Resolution: Law as a Problem and Law as a Solution*, Brill, 2016.
16. Pechonchyk, Tetyana (ur.), *The Fear Peninsula: Chronicle of Occupation and Violation of Human Rights in Crimea*, Crimea is Ukraine, 2015.
17. Popadiuk, Roman, *American-Ukrainian nuclear relations*, McNair Paper 55, Institute for national strategic studies, National defense University, Washington, 1996.
18. Potter, William, *The Politics of Nuclear Renunciation: The Cases of Belarus, Kazakhstan, and Ukraine*, Occasional Paper, Henry L. Stimson Center, Washington DC, 1995.
19. Rutland, Peter, (ur.), *Holding the Course*, EastWest Institute, New York, 2000.

20. Suksi, Markku, *Autonomy: Applications and Implications*, Kluwer Law International, The Hague, 1998.
21. Wesley, Scott James, ur., *EU Enlargement, Region Building and Shifting Borders of Inclusion and Exclusion*, Routledge, New York, 2016.
22. Zartman, I. William, *Preventive Negotiation: Avoiding Conflict Escalation*, Carnegie Commission on Preventing Deadly Conflict, Rowman & Littlefield, 2001.

Članci:

1. Bakircioglu, Onder, *The Right to Self-Defense in National and International Law: The Role of the Imminence Requirement*, *Indiana International & Comparative Law Review*, Vol. 19:1, 2009, pp. 1–48.
2. Bebler, Anton, *The Russian-Ukrainian conflict over Crimea*, *Teorija in praksa*, let. 52, 1–2, 2015., str. 196.–219.
3. Budjeryn, Mariana, *The Breach: Ukraine's Territorial Integrity and the Budapest Memorandum*, Nuclear Proliferation International History Project, Issue Brief #3, Wilson Center, Washington DC, 2014., str. 1.–6, dostupno na: <https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/Issue%20Brief%20No%203--The%20Breach--Final4.pdf>.
4. Catala, Amandine, *Secession and Annexation: The Case of Crimea*, *German Law Journal*, Vol. 16, 2015., str. 581.–607.
5. Degan, Vladimir-Đuro, *Odgovornost za zločin agresije u svim njezinim vidovima*, *Rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Razred za društvene znanosti*, No. 48=510, 2011., str. 233.–289.
6. Đipalo, Sabina, *Pravedni rat – osvrt na staru doktrinu u suvremeno doba i slučaj ruske intervencije u Ukrajini 2014. godine*, *Zagrebačka pravna revija*, svezak 4., br. 1, 2015., str. 65.–90.
7. Fabijanić Gagro, Sandra, *Promjena kvalifikacije oružanog sukoba*, *Zbornik radova Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, Vol. 29, br. 2, 2008., str. 1067.–1092.
8. Fedor, Julie, ur., *Khromeychuk, Olesya, Negotiating Protest Spaces on the Maidan: A Gender Perspective*, *Journal of Soviet and Post-Soviet Politics and Society*, Ibidem-Verlag, Vol. 2, No. 1, 2016, str. 9.–49.
9. Glennon, Michael J., *Platonism, Adaptivism, and Illusion in the UN Reform*, *Chicago Journal of International Law*, Vol. 6, No. 2, 2005.–2006., str. 612.–640.
10. Ibler, Vladimir, *Pravo naroda na samoodređenje i zloupotreba tog prava*, *Politička misao: časopis za politologiju*, Vol. 29, No. 2, 1992., str. 53.–80.
11. Kapustin, Anatoly, *Crimea's Self-Determination in the Light of Contemporary International Law*, *Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht*, Vol. 75, 2015, str. 101.–118.
12. Katchanovski, Ivan, *Crimea: People and Territory before and after Annexation*, u Agnieszka Pikulicka-Wilczewska & Richard Sakwa, ur.: *Ukraine and Russia: People, Politics, Propaganda and Perspectives*. E-international Relations, Bristol, 2015, str. 76.–85.

13. Lapaš, Davorin, Neka razmišljanja o dopustivosti jednostrane upotrebe sile u suvremenom međunarodnom pravu, *Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske*, Vol. 1, No. 1, 2010., str. 29.–52.
14. Marxsen, Christian, The Crimea Crisis An International Law Perspective, *Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht*, Vol. 74, 2014., str. 367.–391.
15. Nolte, Georg, Intervention by Invitation, *Max Planck Encyclopedia of Public International Law*, Oxford Public International Law, 2010, dostupno na: <http://opil.ouplaw.com/view/10.1093/law-epil/9780199231690/law-9780199231690-e1702?prd=EPIL/>, pristupljeno 22. travnja 2017.
16. Nolte, Georg, Ranzelzhofer, Albrecht, Ch.VII Action with Respect to Threats to the Peace, Breaches of the Peace, and Acts of Aggression, Article 51, *Oxford Public International Law*, Oxford University Press, 2012., dostupno na: <http://opil.ouplaw.com/view/10.1093/law/9780199639779.001.0001/law-9780199639779-chapter-66#law-9780199639779-div1-93>, pristupljeno 22. travnja 2017.
17. Olena, Podolian, The 2014 Referendum In Crimea, *East European Quarterly* Vol. 41, No. 1, 2015, pp. 111–128.
18. Perišić, Petra, Dopustivost oružanih intervencija radi spašavanja vlastitih državljana u inozemstvu, *Zbornik radova Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, Vol. 33, br. 2, 2012., str. 747.–767.
19. Softić, Sakib, Pravno nedopuštena primjena oružane sile u odnosima između država, *Kriminalističke teme: Časopis za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije*, god. X, broj 1–2, 2010., str. 43.–67.
20. Vukas, Budislav, Povelja Ujedinjenih naroda – zastarjeli ustav Svjetske organizacije, *Nova prisutnost: časopis za intelektualna i duhovna pitanja*, Vol. III, No. 2, 2005., str. 189.–198.
21. Walter, Christian, Postscript: self-determination, secession and the Crimean crisis 2014., u: *Self-determination and secession in international law*. Oxford University Press, Oxford, 2014., str. 293.–311.
22. White, Thomas W., Jr., Referendum In Crimea: Developing International Law On “Territorial Realignment” Referendums, *Houston Journal Of International Law*, Vol. 38:3, 2016., str. 843.–886.
23. Zhurzhenko, Tatiana, Ukraine’s Border with Russia before and after the Orange Revolution, u: Malek, Martin, ur., *Die Ukraine: Zerrissen zwischen Ost und West? Eine Bestandsaufnahme der Außen- und Sicherheitspolitik unter Präsident Viktor Juschtschenko*, Beč, 2007., str. 63.–90.

Izvori prava:

1. Conference On Security And Co-Operation In Europe, Final Act Helsinki 1975.
2. Deklaracija o načelima međunarodnog prava o prijateljskim odnosima i suradnji među državama u skladu s Poveljom UN-a, Ujedinjeni narodi, A/RES/2625(XXV), 24. listopada 1970.
3. Deklaracija o nedopustivosti intervencija u unutarnjim poslovima država i zaštiti njihove nezavisnosti i suvereniteta, Ujedinjeni narodi, A/RES/2131(XX), 21. prosinca 1965.
4. Deklaracija o nedopustivosti intervencije i miješanja u unutarnje poslove država, Ujedinjeni narodi, A/RES/36/103, 9. prosinca 1981.

5. Memorandum o sigurnosnim jamstvima u vezi s pristupanjem Ukrajine Sporazumu o neširenju nuklearnog oružja, dostupan na: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/998-158/>, pristupljeno 24. travnja 2017. godine.
6. Pariška povelja, OSCE, Pariz, 1990.
7. Povelja Ujedinjenih naroda, Narodne novine, Međunarodni ugovori, broj 15/1993; ispravak u br. 7/1994.
8. Rezolucija Opće skupštine Ujedinjenih naroda o definiciji agresije, A/RES/3314/XXIX, 14. prosinca 1974., Opća skupština Ujedinjenih naroda, str. 143.
9. Rezolucija Opće skupštine UN-a 68/262 od 27. ožujka 2014., A/RES/68/262.
10. Sporazum između Kabineta ministara Ukrajine i Vlade Ruske Federacije o korištenju zračnog prostora Ukrajine i zračnog prostora iznad Crnog mora, dostupan na: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/643-254/>, pristupljeno 24. travnja 2017. godine.
11. Sporazum između Ukrajine i Ruske Federacije o suradnji u korištenju Azovskog mora i Kerčkovca tjesnaca, dostupan na: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/643-205/>, pristupljeno 24. travnja 2017. godine.
12. Sporazum između Ukrajine i Ruske Federacije o ukrajinsko-ruskoj državnoj granici, dostupan na: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/643-157/>, pristupljeno 24. travnja 2017. godine.
13. Sporazum o prijateljstvu, suradnji i partnerstvu između Ukrajine i Ruske Federacije, dostupan na: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/643-006/>, pristupljeno 24. travnja 2017. godine.
14. Sporazum o stanju i uvjetima prisutnosti crnomorske flote Ruske Federacije na teritoriju Ukrajine, dostupan na: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/643-359/>, pristupljeno 24. travnja 2017. godine.
15. The Resolution of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic Crimea of March 6, 2014 No. 1702-6/14 "On holding of the all-Crimean referendum".
16. Ustav Ukrajine, Vrhovna rada Ukrajine, 1996., dostupan na: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/page/>, pristupljeno 24. travnja 2017. godine.
17. Venecijanska komisija, Kodeks dobre prakse za referendum, CDL-AD(2007)008rev.
18. Zajednička Deklaracija o Istočnom partnerstvu, Sastanak na vrhu Vilnius, 28.–29. studenog 2013., Vijeće Europske unije, dostupna na: <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms-Data/docs/pressdata/EN/foraff/139765.pdf/>, pristupljeno 24. travnja 2017. godine.

Dokumenti međunarodnih i regionalnih organizacija i tijela:

1. Assistant Secretary-General for Political Affairs Updates Security Council as It Holds Second Meeting on Ukraine in Three Days, Vijeće sigurnosti UN-a, 7125th Meeting, SC/11305, 3. ožujka 2014. <http://www.un.org/press/en/2014/sc11305.doc.htm/>, pristupljeno 24. travnja 2017. godine.
2. COUNCIL REGULATION (EU) No 692/2014 of 23 June 2014 concerning restrictive measures in response to the illegal annexation of Crimea and Sevastopol.

3. EU adopts restrictive measures against actions threatening Ukraine's territorial integrity, Council of The European Union, 7786/14, PRESSE 156, Brussels, 17. ožujka 2014.
4. EU prohibits imports of goods from Crimea and Sevastopol, Council of The Europe Union, 11076/14, PRESSE 346, Luxembourg, 23. lipnja 2014.
5. EU strengthens sanctions against actions undermining Ukraine's territorial integrity, Council of The European Union, 8049/14, PRESSE 174, Brussels, 21. ožujka 2014.
6. Information Note to EU business operating and/or investing in Crimea/Sevastopol, European Commission, SWD(2014) 300 final/2, Brussels, 11. ožujka 2014.
7. Mišljenje Venecijanske komisije, Opinion no. 762 / 2014, CDL-AD(2014)002.
8. Report of the International Law Commission on the work of its fifty-third session, 23 April – 1 June, 2 July – 10 August 2001, General Assembly Official Records, Fiftysixth session, Supplement No. 10 (A/56/10) str. 72.
9. Rezolucija Europskog parlamenta od 13. ožujka 2014. o invaziji Rusije na Ukrajinu (2014/2627(RSP)).
10. Rezolucija Europskog parlamenta od 17. srpnja 2014. o Ukrajini (2014/2717(RSP)).
11. Rezolucija Europskog parlamenta od 17. travnja 2014. o ruskom pritisku na Istočno partnerstvo, a posebno o destabilizaciji istočne Ukrajine (2014/2699(RSP)).
12. Rezolucija Europskog parlamenta od 27. veljače 2014. o stanju u Ukrajini (2014/2595(RSP)).

Mrežni izvori:

1. Becker, Joachim, EU i Ukrajina: politika ekspanzije i njezine posljedice, Le Monde Diplomatique – hrvatsko izdanje, <http://lemondediplomatique.hr/eu-i-ukrajina-politika-ekspanzije-i-njezine-posljedice/>, pristupljeno 24. travnja 2017. godine.
2. Choices in Crimea Referendum, but Neither Is 'No', https://www.nytimes.com/2014/03/15/world/europe/crimea-vote-does-not-offer-choice-of-status-quo.html?_r=0/, pristupljeno 24. travnja 2017. godine.
3. Crimea invites OSCE observers for referendum on joining Russia, <http://www.reuters.com/article/us-ukraine-crisis-referendum-osce-idUSBREA2910C20140310/>, pristupljeno 24. travnja 2017. godine.
4. Crimean parliament formally applies to join Russia, <http://www.bbc.com/news/world-europe-26609667/>, pristupljeno 24. travnja 2017. godine.
5. Direct line with Vladimir Putin, Službene mrežne stranice Predsjednika Rusije. <http://en.kremlin.ru/events/president/news/20796/>, pristupljeno 24. travnja 2017. godine.
6. Gunmen seize government buildings in Ukraine's Crimea, raise Russian flag. <http://edition.cnn.com/2014/02/27/world/europe/ukraine-politics/>, pristupljeno 24. travnja 2017. godine.
7. Hakman, Sergiy, Russian-Ukrainian conflict over territorial affiliation of Crimea: international law and motivational aspects, UA Foreign Affairs, no. 9, 2014, dostupan na <http://uaforeignaffairs.com/ua/zs/anglomovna-versija/view/article/No9-2014-1/>, pristupljeno 24. travnja 2017. godine.

8. Helsinki Accords, Encyclopædia Britannica, 2012, <https://www.britannica.com/event/Helsinki-Accords/>, pristupljeno 24. travnja 2017. godine.
9. Law on scrapping January 16 legislation published in Ukraine, <http://en.interfax.com.ua/news/general/188419.html/>, pristupljeno 24. travnja 2017. godine.
10. Military airport in Ukraine's Crimea taken over by Russian soldiers-Interfax, <http://uk.reuters.com/article/ukraine-crisis-idUKL6NOLX0CG20140228/>, pristupljeno 24. travnja 2017. godine.
11. Nacionalna policija, Ministarstvo unutarnjih poslova Ukrajine, <https://www.npu.gov.ua/uk/publish/article/965163/>, pristupljeno 24. travnja 2017. godine.
12. Obraćanje ruskog predsjednika Dumi, Službene mrežne stranice Predsjednika Rusije, <http://en.kremlin.ru/search?til=01.01.2017&utm-contentview=/search%3Fsince%3D20.02.2014%26till%3D01.01.2017%26query%3Dcrimea&since=20.02.2014&query=crimea&page=2/>, pristupljeno 24. travnja 2017. godine.
13. Polling stations at referendum in Crimea open in Crimea's Simferopol, <http://tass.com/world/723735/>, pristupljeno 24. travnja 2017. godine.
14. Priopćenje u svezi s ruskom invazijom na Krimu, Veleposlanstvo Ukrajine u Republici Hrvatskoj, 7. ožujka 2014., <http://croatia.mfa.gov.ua/hr/press-center/news/19115-povidomlennya-u-zvjazku-z-rusijiskim-vtorgnennyam-u-krim/>, pristupljeno 24. travnja 2017. godine.
15. Ramet V.; Garces De Los Fayos E., Romanyshyn I., Policy Briefing: Ukraine's Crisis Intensifies: Protests Grow More Radical, the Authorities More Repressive, Brussels, Directorate-General for External Policies of the Union – Policy Department, 2014, str. 5., dostupno na [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/briefing-note/join/2014/522322/EXPO-AFET-SP\(2014\)522322-EN.pdf/](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/briefing-note/join/2014/522322/EXPO-AFET-SP(2014)522322-EN.pdf/), pristupljeno 24. travnja 2017. godine.
16. Rezolucija Opće skupštine UN-a 68/262 o teritorijalnom integritetu Ukrajine, Komentar zastupnika u Europskom parlamentu mr. sc. Andreja Plenkovića, <http://una-croatia.org/2014/10/24/mr-sc-andrej-plenkovic-rezolucija-opce-skupstine-un-a-68262-teritorijalnom-integritetu-ukrajine/>, pristupljeno 24. travnja 2017. godine.
17. Russia beyond the headlines, <http://hr.rbth.com/news/2016/12/10/drzavno-odvjetnistvo-ukrajine-sudenje-viktoru-janukovicu-pocinje-pocetkom-2017-655203/>, pristupljeno 24. travnja 2017. godine.
18. Russia now says it lied about Yanukovich letter used as pretext to send troops to Ukraine, Kharkiv Human Rights Protection Group, <http://khpg.org/en/index.php?id=1489690175/>, pristupljeno 24. travnja 2017. godine.
19. Russia Today. Atlas for Business and Political Decision Makers – Strategic Information and Developments, International Business Publication, str. 46. (<https://books.google.hr/books?id=ZxKX-CwAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=hr&source=gbs-atb#v=onepage&q&f=false>), pristupljeno 24. travnja 2017. godine.
20. Službene mrežne stranice Predsjednika Rusije, <http://en.kremlin.ru/events/president/news/20353/>, pristupljeno 24. travnja 2017. godine.

21. Službene mrežne stranice Predsjednika Rusije, <http://en.kremlin.ru/events/president/news/20604/>, pristupljeno 24. travnja 2017. godine.
22. The Ukrainian Week, International edition, The Chronicles of Alienation, <http://ukrainianweek.com/Politics/132098/>, pristupljeno 24. travnja 2017. godine.
23. Ukraine's PM tenders resignation as anti-protest laws repealed, <https://www.theguardian.com/world/2014/jan/28/ukraine-prime-minister-mykola-azarov-resigns/>, pristupljeno 24. travnja 2017. godine.
24. Ukrajina – povijest događaja, Europski parlament, <http://www.europarl.europa.eu/news/hr/news-room/20140203STO34645/ukrajina-povijest-doga%C4%91aja/>, pristupljeno 24. travnja 2017. godine.
25. UN News Centre, Backing Ukraine's territorial integrity, UN Assembly declares Crimea referendum invalid, dostupno na <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=47443&Cr=ukraine&Cr1=#.WOEfkoVOLIW/>, pristupljeno 24. travnja 2017. godine.
26. Venecijanska komisija, <http://www.venice.coe.int/webforms/events/>, pristupljeno 24. travnja 2017. godine.
27. Vrhovna rada, Vijesti, 16. siječnja 2014. <http://rada.gov.ua/en/news/News/News/87088.html/>, pristupljeno 24. travnja 2017. godine.
28. Vijesti Predsjednika Rusije: Ceremony signing the laws on admitting Crimea and Sevastopol to the Russian Federation, <http://en.kremlin.ru/catalog/regions/CR/events/20626/>, pristupljeno 24. travnja 2017. godine.
29. Viktor Yanukovich Intervju, Daily Mail, <http://www.dailymail.co.uk/wires/ap/article-2595132/AP-Interview-Yanukovich-admits-mistakes-Crimea.html/>, pristupljeno 24. travnja 2017. godine.
30. Vladimir Putin answered journalists' questions on the situation in Ukraine. Službene mrežne stranice Predsjednika Rusije, 4. ožujka 2014. <http://en.kremlin.ru/events/president/news/20366/>, pristupljeno 24. travnja 2017. godine.
31. Why should the Crimean referendum not be recognised? <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20141204000047/http://blogs.fco.gov.uk/simonsmith/2014/03/17/why-should-the-crimean-referendum-not-be-recognised/>, pristupljeno 24. travnja 2017. godine.
32. Yanukovich sent letter to Putin asking for Russian military presence in Ukraine, <https://www.rt.com/news/churkin-unsc-russia-ukraine-683/>, pristupljeno 24. travnja 2017. godine.
33. Yanukovich Intervju, Telegraph, <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/russia/11692593/Vladimir-Putin-saved-my-life-says-ousted-Ukrainian-president-Viktor-Yanukovich.html/>, pristupljeno 24. travnja 2017. godine.
34. Zaboravljena jamstva Ukrajini, <http://www.dw.com/hr/zaboravljena-jamstva-ukrajini/a-18111601/>, pristupljeno 24. travnja 2017. godine.

UNLAWFULNESS OF INTERVENTION AND ANNEXATION IN INTERNATIONAL LAW: THE CASE OF CRIMEA

Abstract

In late 2013, Russian Federation utilized political crisis in Ukraine caused by the non-signing of the Stabilization and Association Agreement with the European Union in order to further destabilize Ukraine, causing turbulence on the inside plan and tensions between ethnic groups. At the same time Russian Federation was organizing armed groups on the Crimean peninsula. This opened old wounds and memories of historical conflicts and of complicated and complex relations between two peoples – the Russians and the Ukrainians. However, at that time the plan and ultimate goal of Russian Federation were not entirely clear. Very soon, in March 2014, the Russian Federation helped in the organization of a controversial referendum on the political future of the Crimea by invoking the right to self-determination of the Russian population on the Crimean peninsula. The results of the referendum have shown that the people of Crimea have voted in favour of the secession from Ukraine. Then it became clearer in which direction the Russian policy was going. The ultimate goal of the Russian Federation was the annexation of Crimea and its incorporation into the Russian Federation. Through annexation, Russian Federation wanted to expand its own territory and, even more importantly, it wanted to occupy and gain control over the Crimean peninsula because of its highly important geostrategic position for Russian Federation in the Black Sea. With this act, Russian Federation has not only violated and abused a number of provisions of the International Law, but it has also violated the international treaties which it had meanwhile concluded with Ukraine. Furthermore, the internal regulations of Ukraine have also been violated. Therefore, the annexation of the Crimea by the Russian Federation represents one of the most current and most controversial issues for the international community, and it also indicates the greatest weaknesses of the contemporary international law. Summing up all the Russian arguments in favour of the annexation of Crimea and studying the relevant norms of international law, one comes to the conclusion that the Russian Federation has de facto occupied and annexed a part of the neighbouring state and has thus violated the norms of positive international law.

Key words: annexation of Crimea, intervention, Ukraine, Russian Federation, international law